

AUTOREFERAT
przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

Marek Wigier

Warszawa, kwiecień 2019

Spis treści

1. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.	3
2. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych.....	4
3. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789) .	5
3.1. Tytuł osiągnięcia naukowego (autor, tytuł, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy)	5
3.2. Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.....	5
4. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych.....	14
4.1. Problematyka badawcza	14
4.2. Statystyka dorobku publikacyjnego	23
4.3. Referaty na międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych	25
4.4. Udział w krajowych projektach badawczych.....	25
4.5. Udział w międzynarodowych projektach badawczych.....	26
4.6. Inne osiągnięcia naukowe	27
5. Krajowa i międzynarodowa działalność organizacyjna, ekspercka, dydaktyczna i wdrożeniowa.	28
5.1. Działalność organizacyjna.....	28
5.2. Działalność ekspercka.....	29
5.3. Działalność dydaktyczna i popularyzatorska	30
5.4. Działalność wdrożeniowa	31
6. Inne informacje	31

1. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

Wykształcenie

- 2005 rok **Stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych**, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie, Tytuł rozprawy doktorskiej *„Wspólna polityka strukturalna w Unii Europejskiej – doświadczenia i szanse dla Polski”*, promotor prof. dr hab. Augustyn Woś, recenzenci prof. dr hab. Tadeusz Hunek, prof. dr hab. Andrzej Kowalski
- 1994 rok **Tytuł magistra**, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Wydział Ekonomiki Produkcji, Katedra Agrobiznesu

Wykształcenie uzupełniające

- 2011 rok **Dyplom ukończenia**, International Visitor Leadership Program, USA. Staż naukowy na temat rolnictwa amerykańskiego, handlu i bezpieczeństwa żywności (*U.S. agricultural trade and food safety*)
- 2007 rok **Certyfikat ukończenia**, European Institute of Public Administration, Maastricht, Holandia, szkolenia z zakresu zarządzania finansami UE oraz ewaluacji funduszy strukturalnych (*„Financial Management of the EU and Structural Funds Evaluation”*)
- 1996 rok **Certyfikat ukończenia**, Ecole National Supérieure d’Agronomie, Rennes, Francja, staż naukowy dotyczący polityki rolnej, strukturalnej, regionalnej i polityki spójności UE *„Agricultural policy, structural policy, regional policy and cohesion policy in the EU”*
- 1995 rok **Dyplom ukończenia**, „Programu Europa”, Centrum studiów pedagogicznych Paryż, Francja,
- 1994 rok **Dyplom ukończenia**, Instytut Spraw Zagranicznych, Histadrut, Izrael, Staż naukowy *„Wyposażenie, finansowanie i marketing w rolnictwie”*

2. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Przebieg dotychczasowego zatrudnienia

01.02.2011–do nadal	Adiunkt, Zakład Ekonomiki Przemysłu Spożywczego, IERiGŻ – PIB; Pełnomocnik Dyrektora ds. Programu Wieloletniego, IERiGŻ – PIB;
01.10.2010–31.01.2011	Adiunkt, Zakład Ekonomiki Przemysłu Spożywczego, IERiGŻ – PIB;
01.11.2006–30.09.2010	Adiunkt, Zakład Ekonomiki Przemysłu Spożywczego, IERiGŻ – PIB; Sekretarz Naukowy, IERiGŻ – PIB;
01.11.2005–31.10.2006	Adiunkt, Zakład Ekonomiki Przemysłu Spożywczego, IERiGŻ – PIB;
01.03.1995–31.10.2005	Asystent, Zakład Ekonomiki Przemysłu Spożywczego, IERiGŻ – PIB;
01.12.1994–28.02.1995	Ekonomista, Zakład Ekonomiki Przemysłu Spożywczego, IERiGŻ – PIB;
01.08.1994–30.11.1994	Stażysta, Zakład Ekonomiki Przemysłu Spożywczego, IERiGŻ – PIB;

Ważniejsze funkcje pełnione w IERiGŻ-PIB

01.06.2019–01.06.2022	Kierownik projektu naukowego „BioEast” w części realizowanej przez IERiGŻ-PIB, finansowanie ze środków programu „HORYZONT 2020”
01.06.2018–31.10.2020	Kierownik projektu badawczo-rozwojowego „Platforma Żywnościowa” w części realizowanej przez IERiGŻ-PIB, finansowanie przez NCBiR z programu strategicznego „GOSPOSTRATEG”
01.01.2015–31.12.2019	Kierownik programu wieloletniego 2015-2019 „Rolnictwo Polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje”
01.01.2015–31.12.2015	Kierownik zadania badawczego „Alokacyjne efekty polityki publicznej w przemyśle spożywczym”
01.01.2011–31.12.2014	Kierownik programu wieloletniego 2011-2014 „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej
01.01.2011–31.12.2014	Kierownik tematu badawczego „Analiza efektów wybranych instrumentów wspólnej polityki rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich”
01.01.2011–31.12.2014	Kierownik zadania badawczego „Wariantowa analiza wpływu instrumentów WPR na zmiany w rolnictwie i na obszarach wiejskich”
01.01.2011–31.12.2011	Kierownik zadania badawczego „Interwencjonizm w gospodarce żywnościowej jako instrument polityki społeczno-gospodarczej”
01.07.2005–31.03.2010	Kierownik programu wieloletniego 2005-2009 „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej”
01.07.2005–31.03.2010	Kierownik zadania badawczego „Analiza przebiegu realizacji i skutków programów PROW i SOP”
01.01-2006–31.12.2007	Kierownik zadania badawczego Wpływ wspólnej polityki rolnej i strukturalnej UE na polski przemysł spożywczy

3. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789)

3.1. Tytuł osiągnięcia naukowego (autor, tytuł, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy)

Jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu w/w Ustawy, które uznaję za znaczny wkład w rozwój nauk ekonomicznych w dziedzinie: nauki ekonomiczne, dyscyplina: ekonomia, wskazuję monografię pt. „**Alokacyjne i dystrybucyjne dylematy polityki rolnej na przykładzie polskiego sektora rolno-spożywczego w okresie 1989-2018**”, autor: Marek Wigier, rok wyd. 2019 Warszawa, IERiGŻ-PIB, Seria Studia i Monografie nr 174, ISBN: 978-83-7658-779-0. Recenzenci: prof. dr hab. Alina Maria Sikorska (IERiGŻ-PIB), dr hab. Wawrzyniec Czubak (UP w Poznaniu).

3.2. Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Problem alokacyjnych i dystrybucyjnych dylematów polityki znajduje się w centrum zainteresowań ekonomii instytucjonalnej B. Veblen'a, G. Myrdal'a, J. Galbraith'a, R. Coase'a, O. Williamson'a, D. North'a, oraz w szczególności teorii wyboru publicznego, wywodzącej się z badań J. Buchanan'a, G. Tullock'a, A. Downs'a, M. Olson'a. Dokonywanym wyborom towarzyszy transfer środków finansowych utożsamianych przez R.A. Musgrave z funkcją polityki publicznej w gospodarce. Teoria wyboru publicznego, wykraczając poza tradycyjny obszar ekonomii pozwala łączyć badania procesów politycznych i dobrobytu społecznego z efektywnością w sensie Pareto. Przenosi zasadę indywidualizmu, decyzyjności jednostki, na wybory dokonywane przez rząd, optymalizujący swoją funkcję celu. W warunkach ograniczonego budżetu oznacza to, że nie jest możliwe osiągnięcie większego stopnia realizacji jednego celu bez poświęcenia innego celu. W pogoni za rentą polityczną (*political rent-seeking*) mogą także pojawiać się rozbieżności pomiędzy kosztami prywatnymi i społecznymi. Od takich zagrożeń i dylematów decyzyjnych nie jest również wolna polityka rolna.

Okres mijającego trzydziestolecia w historii gospodarczej Polski jest szczególnie interesującym z punktu widzenia długookresowej analizy alokacyjnych i dystrybucyjnych dylematów polityki rolnej. W latach tych miały miejsce ważne wydarzenia – etapy określające kierunek rozwoju sektora rolno-spożywczego. Były to: rozpoczęta w 1989 roku transformacja ustrojowa od systemu gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej, rozpoczęcie i okres przygotowań Polski do członkostwa w Unii Europejskiej (UE) oraz akcesja UE. Każdy z tych etapów łączy spójność długookresowego celu strategicznego, tj. rozwój gospodarczy oraz wzrost zamożności społeczeństwa i jakości życia, wyróżnia natomiast odmiennosc w sferze regulacji oraz dynamiki zmian strukturalnych w sektorze rolno-spożywczym.

Wychodząc z założenia, że podstawowym mechanizmem regulacyjnym w gospodarce jest rynek, a interwencjonizm będący przykładem działania instytucjonalnego pełni funkcje uzu-

pełniające i korygujące, **celem naukowym moich badań jest ocena dylematów polityki rolnej w zakresie osiągnięcia optymalnej alokacji dostępnych zasobów i wynagradzania czynników produkcji. Dodatkowym celem jest wykazanie, na gruncie teorii wyboru publicznego, związków przyczynowo - skutkowych pomiędzy wybranymi obszarami polityki rolnej a zmianami strukturalnymi w sektorze rolno-spożywczym, w odniesieniu do uwarunkowań gospodarczych okresu transformacji systemowej, przygotowań i członkostwa Polski w UE.**

Motywy dla przeprowadzania badań odnoszących się do okresu 1989-2018 jest chęć spójnego podsumowania i oceny zmian strukturalnych w sektorze rolno-spożywczym. Kondycja ekonomiczna sektora i zachodzące zmiany były wielokrotnie opisywane i oceniane przez wielu autorów, brak jest jednak spójnego i kompleksowego opracowania w literaturze przedmiotu dotyczącego spojrzenia na całokształt tych przeobrażeń. Motywem dla podjęcia pracy jest także chęć uporządkowania i zaprezentowania ewolucji najważniejszych celów polityki rolnej i jej programów pomocy strukturalnej adresowanych do sektora rolno-spożywczego. **Praca systematyzuje dotychczasowy stan wiedzy na temat zależności pomiędzy polityką rolną i jej transferami finansowymi, a zachodzącymi zmianami strukturalnymi w sektorze rolno-spożywczym.** Ponadto na przykładzie działań inwestycyjnych polityki rozwoju obszarów wiejskich po roku 2004 adresowanych do rolnictwa oraz przemysłu spożywczego dokonano spójnej i kompleksowej oceny jej efektów rzeczowych i ekonomicznych.

Wybór polityki rolnej jako przykładu oddziaływania sfery publicznej na podmioty rynkowe znajduje uzasadnienie w jej wielopłaszczyznowych relacjach o charakterze ekonomicznym, społecznym, środowiskowym. Poprzez politykę rolną, skupiając się na wyborach dokonywanych przez sektor publiczny, władze wpływają bezpośrednio na alokację zasobów produkcyjnych i redystrybucję środków finansowych pomiędzy różne grupy beneficjentów (rolników, przedsiębiorców, mieszkańców obszarów wiejskich). Podejmowane decyzje co do charakteru, zakresu i celów programów interwencyjnych oraz transfery środków publicznych mają swój wpływ na producentów i konsumentów, na to co i po jakich kosztach produkować, a także w oparciu o jakie przesłanki podejmować decyzje inwestycyjne, itp. **Wartość dodaną zrealizowanych badań stanowi empiryczna ocena polityki rolnej w zakresie możliwości osiągnięcia optymalnej alokacji zasobów i wynagradzania czynników produkcji w sektorze rolno-spożywczym.**

U podstaw decyzji dotyczących alokacji i dystrybucji leży toczący się na styku ekonomii i polityki spór o rolę państwa w gospodarce. Zwolennicy aktywnej roli państwa i interwencji wykazują, że wolny rynek i konkurencja nie są wystarczającym warunkiem efektywnej alokacji. Argumentują, że sektor prywatny wykazuje istotne ograniczenia w zaspokajaniu niektórych potrzeb społecznych. Przyczynami, które sprawiają, że rynek nie prowadzi do efektywnej alokacji zasobów są: zawodność konkurencji, istnienie dóbr publicznych i efektów zewnętrznych, brak lub niekompletność rynków, niedoskonałość informacji. W prowadzonych badaniach dotyczących polityki rozwoju obszarów wiejskich po 2004 roku w Polsce poszukiwałem uzasadnień dla interwencji o charakterze strukturalnym w odpowiedzi na zawodność rynku. Zaproponowałem rozwiązanie, polegające na wykorzystaniu stosowanej w badaniach typu foresight metody delfickiej. W pierwszym etapie badania eksperci (pracownicy naukowcy zajmujący się ekonomiką rolnictwa mający doświadczenie w ewaluacji programów

rozwoju obszarów wiejskich) dokonali grupowania działań PROW w jednorodne grupy tematyczne, a w drugim etapie określili relacje pomiędzy grupami jednorodnymi a obszarami zawodności rynku. Wypracowany na tej podstawie konsensus decyzyjny przedstawiłem w macierzy zawodności rynku w odniesieniu do jednorodnych grup działań (tj. modernizacja i poprawa konkurencyjności, przedsiębiorczość na obszarach wiejskich, rozwój terytorialny i jakość życia, transfer wiedzy, ochrona ekosystemów) wspierających rozwój sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich. Dokonana na tej podstawie **ocena możliwości niwelowania zawodności rynku jest moim wkładem w badania dotyczące sektora rolno-spożywczego oraz w rozwój zastosowań teorii wyboru publicznego w praktyce gospodarczej.**

Wzrost zakresu interwencji państwa nie zawsze prowadzi do wyeliminowania zawodności rynku. Przyczynami niepowodzeń mogą być trudne do precyzyjnego przewidzenia skutki działań interwencyjnych, ograniczona kontrola ich efektów oraz realizacji, wspieranie w działaniach określonych grup interesu czy dostęp ograniczonej liczby uczestników rynku do informacji. Powstające wówczas rozbieżności pomiędzy produktem prywatnym a produktem społecznym są klasycznym przykładem zawodności państwa.

Zakres ingerencji państwa w gospodarkę wywołuje dyskusje a poglądy na temat interwencji zmieniają się w czasie zgodnie z „teorią wahadła”. Zazwyczaj uznaje się, że interwencjonizm jest uzasadniony w odniesieniu do sektorów strategicznych, których sprawne funkcjonowanie zabezpiecza podstawowe potrzeby społeczeństwa. W XXI wieku, z powodu wyzwań o charakterze globalnym, bezpośrednio oddziałujących na sektor rolno-spożywczy i obszary wiejskie, aktywna polityka rolna jest szczególnie uzasadniona. WPR, będąca przykładem rozwiniętej polityki, pomimo jej licznych osiągnięć, budzi także kontrowersje. Przedmiotem krytyki jest najczęściej nieadekwatność form interwencji wynikająca z błędów w obszarze alokacji. Z powodu braku spójnych kryteriów oceny efektów polityki, używając niejednoznacznie definiowanych argumentów dotyczących sprawiedliwości społecznej, równości czy dóbr publicznych, rządzący podejmują czasami decyzje tylko pozornie związane z przedstawianą argumentacją. Poszukując uzasadnienia dla interwencji, na przykładzie polityki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce po roku 2004, przedstawiłem ocenę dotyczącą możliwości jej oddziaływania na stabilizację rozwoju, alokację i podział, co stanowi mój wkład w dyskusji dotyczącej optymalizacji funkcji celu w odniesieniu do sektora rolno-spożywczego.

Moje badania mają charakter empiryczno-teoretyczny. **W części teoretycznej zawarłem**, moim zdaniem, najważniejsze odniesienia do istoty polityki i systemów politycznych, ewolucji myśli ekonomicznej na temat polityki gospodarczej w tym polityki rolnej, rozważania na temat formułowania i analizy polityki z uwzględnieniem podstaw teorii wyboru publicznego i jej interdyscyplinarnego charakteru, zawodności rynku i argumentacji na rzecz interwencjonizmu w rolnictwie oraz przyczyn zawodności państwa. **W części empirycznej przeanalizowałem** (przy pomocy metod analizy statystycznej, zmodyfikowanej PSM (*ang. propensity score matching*), delfickiej, triangulacji, SWOT oraz dedukcyjno-indukcyjnej) dane statystyki publicznej (FADN, ARMiR oraz pozyskane z badań własnych CAWI i PAPI) dotyczące zmian w strukturach produkcyjnych i ekonomicznych sektora rolno-spożywczego. Zmiany te zostały przedstawione na tle programów polityki rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich. W celu pełniejszego i bardziej przejrzystego zobrazowania zakresu polityki interwencyjnej w Polsce oraz zachodzących w tym czasie przeobrażeń w sektorze rolno-spożywczym,

okres badawczy podzieliłem na trzy umownie wyodrębnione podokresy, w których najważniejszymi wyróżnikami były: liberalizm gospodarczy oraz budowa podstaw gospodarki rynkowej i jej najważniejszych instytucji (1989-1998), stopniowe zwiększanie zakresu regulacji rynkowych i strukturalnych oraz rozpoczęcie przygotowań do członkostwa w UE (1998-2003), akcesja do UE, przyjęcie *acquis communautaire* i wynikających z tego konsekwencji dla krajowej polityki rolnej i sektora rolno-spożywczego (od roku 2004).

Wykorzystana w badaniu zmodyfikowana metoda PSM polega na rozszerzeniu liczby porównywanych ze sobą grup gospodarstw z dwóch („grupa badawcza” i „grupa kontrolne”) do czterech („gospodarstwa finansujące inwestycje środkami pomocy publicznej”, „gospodarstwa finansujące inwestycje zobowiązaniami”, „gospodarstwa finansujące inwestycje kapitałem własnym”, „gospodarstwa bez inwestycji”). Taka modyfikacja pozwala precyzyjnie oceniać i porównywać po kilku latach (w przeprowadzonym badaniu był to okres 2008-2017) zmiany sytuacji produkcyjno-ekonomicznej w jednorodnych na początku badania grupach. **Zaproponowana metoda ma charakter uniwersalny w ocenie alokacji pomocy publicznej w długim okresie.** Wykazane możliwości zastosowania rozszerzonej metody PSM są przydatne do precyzyjnego adresowania pomocy publicznej wśród różnych grup odbiorców.

Zaproponowane metody oraz uzyskane wyniki badań mogą zostać wykorzystane przy tworzeniu przyszłego PROW na lata 2021-2027 dla oceny efektów alokacji i dystrybucji lub dla dokonania wyboru interwencji mogących skutecznie przeciwdziałać ujawnionym zawodnościom rynku.

Biorąc pod uwagę cel i zakres badań, w monografii zweryfikowano następujące hipotezy badawcze:

- polityka rolna uzupełnia funkcjonowanie mechanizmu rynkowego zgodnie z dokonanymi wyborami;
- zmiana zasad polityki wywołuje reakcje rynku w poszukiwaniu nowego poziomu równowagi. Trwała polityka rolna przyczynia się do stabilizacji warunków, w których funkcjonują podmioty gospodarcze;
- mnogość działań interwencyjnych polityki rozwoju obszarów wiejskich powoduje rozproszenie środków finansowych;
- transfer środków publicznych przyczynia się do modernizacji podmiotów sektora rolno-spożywczego będących beneficjentami pomocy oraz do zmian strukturalnych w całym sektorze;
- za sprawą transferów finansowych następuje zmiana relacji kapitału do pozostałych czynników produkcji.

Wskazanim celom oraz hipotezom podporządkowana została struktura pracy. Nie rozstrzygając dylematów wyboru pomiędzy efektywnością i sprawiedliwością, wykazałem zachodzące związki przyczynowo - skutkowe pomiędzy polityką rolną a zmianami strukturalnymi w rolnictwie i przemyśle spożywczym od transformacji systemowej do doświadczeń płynących z członkostwa Polski w UE i sformułowałem wnioski końcowe. **W rozdziale pierwszym,** będącym wprowadzeniem do kształtowania polityki w rolnictwie, przedstawiłem ewolucję poglądów ekonomicznych na temat istoty i roli państwa w gospodarce, zagadnień interwencji, zawodności rynku i zawodności państwa w nawiązaniu do teorii wyboru publicznego, formułowania polityki i programów pomocy publicznej w kontekście ewolucji WPR oraz przedsta-

wilem własne poglądy dotyczące omawianych kwestii. **Rozdział drugi** poświęciłem analizie i ocenie charakteru i skutków zmian strukturalnych w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym okresu transformacji systemowej aż do roku 1998 roku oraz ewolucji polityki rolnej przez pryzmat instytucji, instrumentów i funduszy. W **rozdziale trzecim** przedstawiłem strategię rozwoju sektora rolno-spożywczego w okresie poprzedzającym akcesję do UE przez pryzmat programowania polityki rolnej, stanu przygotowań i kondycji ekonomicznej sektora rolno-spożywczego, stan uregulowań i relacji handlowych w odniesieniu do rynku żywności, a także analizę efektów programów pomocowych z funduszy przedakcesyjnych, tj. PHARE, ISPA i SAPARD. **Rozdział czwarty** poświęciłem zagadnieniom formalizacji decyzji wyboru publicznego, przedstawiając analizę spójności programów rozwoju obszarów wiejskich okresu 2004-2020 oraz procesu jej programowania, na podstawie badań z wykorzystaniem metody delfickiej dokonałem oceny zawodności rynku w odniesieniu do jednorodnych grup tematycznych interwencji, a także dokonałem oceny programów PROW pod kątem możliwości osiągnięcia celów stabilizacyjnych, alokacyjnych i dystrybucyjnych. W **rozdziale piątym** zaprezentowałem alokacyjne i dystrybucyjne efekty WPR w Polsce po roku 2004, przeprowadziłem analizę i ocenę zmian strukturalnych i kondycji ekonomiczno-finansowej sektora rolno-spożywczego, w odniesieniu do wybranych działań inwestycyjnych przedstawiłem analizę i ocenę efektów rzeczowych polityki rolnej, a w oparciu o zmodyfikowaną metodę PSM dokonałem oceny efektów pomocy publicznej w wybranej grupie gospodarstw rolnych. Wyniki badań podsumowałem sformułowaniem uogólnień i wniosków, w tym w nawiązaniu do teorii ekonomii.

Polityka rolna uzupełnia funkcjonowanie mechanizmu rynkowego zgodnie z dokonanymi wyborami

Istota polityki sprowadza się do ustalania reguł i porządku politycznego, gospodarczego i społecznego. **Państwo jako instytucja określa zasady polityki, przesądza o zakresie regulacji, tworzy warunki dla rozwoju jednostek i całego społeczeństwa, sprawując władzę przesądza o alokacji i dystrybucji.** Dokonywane w odniesieniu do celów polityki wybory odbywają się w nieustannie zmieniających się uwarunkowaniach wewnętrznych i zewnętrznych. Są obciążone ograniczeniami instytucjonalnymi i finansowymi. Z punktu widzenia ekonomii, aby będąca konsekwencją wyborów publicznych interwencja była efektywną, powinna ograniczać się do korygowania zawodności rynku. Jej znaczenie jednak rośnie z powodu nowych bieżących i przyszłych wyzwań i ograniczeń gospodarczych, społecznych i środowiskowych. Dotyczy to w szczególności wyjątkowo uzależnionego od czynników wewnętrznych sektora rolnego, spełniającego specyficzne funkcje (m.in. produkcja żywności, oddziaływanie na stan zasobów naturalnych i środowiska) oraz obszarów wiejskich (odpowiedzialnych m.in. za zagospodarowanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej). **Ograniczeniem w prowadzeniu efektywnej polityki rolnej jest zawodności państwa.** Polityka jest próbą praktycznego zastosowania praw ujawnionych przez teorię ekonomii w realizacji celów określonych przez państwo.

Studia literaturowe dowodzą, że rozwój interwencjonizmu rolnego nastąpił dopiero na początku XX, choć kwestia rolna podnoszona była już przez Platona i Arystotelesa. W teraźniejszym rozumieniu jest on bardzo szeroko definiowany i realizowany, zależnie od celów politycznych, ekonomicznych, społecznych i środowiskowych oraz możliwości budżetowego finansowania. Skuteczność działań interwencyjnych polityki rolnej zależy od wielu czynni-

ków m.in. jej celów, narzędzi, sprawności wdrażania, kryteriów oceny, itp. Wspólna polityka rolna i polityka rozwoju obszarów wiejskich UE są przykładami kompleksowego oddziaływania, przy pomocy narzędzi interwencji publicznej, na sektor rolno-spożywczy i obszary wiejskie. Formułując wspólne dla wszystkich krajów członkowskich ogólne cele polityki i narzędzia interwencji, władze UE pozostawiają im swobodę wyboru zakresu interwencji stosownie do zmieniających się w czasie priorytetów i potrzeb narodowych. **Zakres wspólnej polityki rolnej ewoluował od wąsko definiowanej w latach 60. interwencji sektorowej do systemowego i holistycznego oddziaływania w XXI wieku na sektor rolno-spożywczy i obszary wiejskie.** Jej sukcesem jest stabilność i uniwersalność celów oraz możliwość interwencji stosownie do różnych potrzeb krajów członkowskich UE.

Zmiana zasad polityki wywołuje reakcje rynku w poszukiwaniu nowego poziomu równowagi.

Decyzje strategiczne podjęte w Polsce na początku transformacji systemowej związane z budową podstaw gospodarki rynkowej i dążeniem do integracji z UE są konsekwencją wyborów publicznych dotyczących sposobów nadrobienia opóźnień w rozwoju gospodarczym. Zmiana zasad polityki wywołuje reakcje rynku w poszukiwaniu nowego poziomu równowagi. Rozstrzygnięte dylematy w odniesieniu do polityki rolnej po roku 1989 oznaczały:

- w okresie transformacji - liberalizację rynku i zaprzestanie dotowania produkcji i cen artykułów rolnych i żywności, prywatyzację podmiotów gospodarczych, budowę podstaw nowego systemu instytucjonalnego interwencji rynkowej i strukturalnej. Konsekwencją tych decyzji było gwałtowne pogorszenie sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych i zakładów przemysłu spożywczego oraz równoczesny rozwój prywatnej przedsiębiorczość w oparciu o kapitał własny lub inwestycje zagraniczne. Reakcją rynku, w warunkach silnej jego destabilizacji, było poszukiwanie nowego poziomu równowagi. Odbudowa systemu gospodarczego wiązała się z wysokimi kosztami społecznymi i ekonomicznymi;
- w okresie przedakcesyjnym – wdrożenie działań systemowych w celu budowy instytucji odpowiedzialnych za programowanie polityki rolnej, uruchomienie przedakcesyjnych programów o charakterze strukturalnym (SAPARD oraz ISPA i PHARE II), realizację doraźnych działań interwencyjnych. Podmioty gospodarcze kontynuowały proces budowy rynkowych relacji ekonomicznych, a w oparciu o środki publiczne – proces modernizacji i dostosowań do norm i standardów fitosanitarnych i weterynaryjnych UE, nastąpił wzrost wartości obrotów handlowych i powolna poprawa salda wymiany towarowej artykułami rolno-spożywczymi, sytuacji ekonomiczna rolnictwa nadal była trudna, a wyniki finansowe przemysłu spożywczego stabilne;
- po roku 2004 – w sferze instytucjonalnej nastąpiło wdrożenie długookresowego programowania strategicznego i pełnego instrumentarium polityki rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich, w sferze realnej kontynuowana była modernizacja i koncentracja produkcji w sektorze rolno-spożywczym. Stabilizacja polityki i uruchomione transfery środków publicznych przyspieszyły zmiany strukturalne, poprawę konkurencyjności gospodarstw rolnych i zakładów przemysłu spożywczego, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich i ochronę środowiska. Z powodu ujawnionych przewag komparatywnych Polska po 2004 roku stała się trwałym eksporterem netto żywności, a dodatni bilans handlu zagranicznego w 2018 roku przekroczył 40,7 mld zł (9,6 mld euro).

Mnogość działań interwencyjnych polityki rozwoju obszarów wiejskich powoduje rozproszenie środków finansowych.

Funkcje celu polityki rolnej takie jak alokacja i dystrybucja, a także stabilizacja osiągnęte są poprzez działania WPR i polityki rozwoju obszarów wiejskich. **W latach 2004-2018 transfery finansowe z budżetu UE na realizację polityk „rolnych” przekroczyły łącznie 52 mld euro, w tym na realizację PROW – 37 mld euro.** Politykę rozwoju obszarów wiejskich po roku 2004 charakteryzowała mnogość działań. W okresie 2004-2006 wdrażano w sumie 21 działań, w latach 2007-2013 – 23 działania, a w latach 2014-2020 wdrażanych jest aż 25 działań. Realizacja wielu działań oraz różnych celów powodowała znaczne rozproszenie środków finansowych. Na cele związane z rozwojem gospodarki żywnościowej w okresie 2004-2018 wydano ok. 31% środków publicznych, na działania o charakterze socjalnym ok. 29%, a na pozostałe dwa obszary tj. ochronę środowiska oraz rozwój gospodarki wiejskiej - po ok. 19% środków finansowych. Około 2% budżetu przeznaczono na pomoc techniczną. Charakterystyczną tendencją okresu po 2004 jest spadek udziału wydatków przeznaczonych na rozwój gospodarki żywnościowej (z ok. 45% w latach 2004-2006 do ok. 33% w lata 2004-2006) oraz na cele socjalne (z ok. 40% do ok. 24% w tym samym okresie). Równocześnie nastąpił wzrost w budżecie wydatków na cele związane z ochroną środowiska naturalnego (z ok. 5% do ok. 22%) oraz na wielofunkcyjny i trwały rozwój obszarów wiejskich (z ok. 7% do ok. 19%).

Z przeprowadzonych badań CAWI i PAPI oraz badań metodą Delficką wynika, że formalizacja decyzji dotyczących interwencji, w odniesieniu do działań wspierających modernizację i poprawę konkurencyjności gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego oraz rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, znajduje uzasadnienie w dokonanych wyborach publicznych, a nie w zawodności rynku. Obszarami, w których interwencja z powodu wykazanych zawodności rynku jest oczekiwaną, są: ochrona ekosystemów i gospodarka zasobami naturalnymi, transfer wiedzy oraz rozwój terytorialny. W wyniku dokonanych wyborów publicznych, budżet polityki rozwoju obszarów wiejskich wykorzystano w zbliżonych proporcjach dla osiągnięcia jej celów stabilizacyjnych oraz związanych „ze sprawiedliwym” podziałem dochodów - odpowiednio 31% i 32% łącznych środków finansowych. Nieco większy udział w budżecie PROW miały wydatki przeznaczone na realizację funkcji alokacyjnej - 37%.

Transfer środków publicznych przyczynia się do modernizacji podmiotów gospodarczych będących beneficjentami pomocy oraz do zmian strukturalnych w całym sektorze rolno-spożywczym.

Zachodzące w otoczeniu makroekonomicznym rolnictwa zmiany oraz dopływ środków finansowych na wieś przyczyniły się do poprawy jego struktury agrarnej. W latach 2004-2017, liczba gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha zmniejszyła się o blisko 25%, a gospodarstw o powierzchni powyżej 50 ha wzrosła o 60%. Przybywało gospodarstw, których średnia wielkość ekonomiczna przekraczała 25 tys. euro nadwyżki standardowej. Efektem tych zmian był wzrost o ok. 1/3 średniej powierzchni gospodarstwa rolnego, z 7,1 ha do 10,5 ha. **W latach 2004-2017 łączna wartość inwestycji w rolnictwie przekroczyła 63 mld zł (w tym ok. 1/3 pochodziła ze środków UE).** Z pomocy publicznej dofinansowano realizację ok. 400 tys. projektów inwestycyjnych. Pomimo tak dużych inwestycji wartość środków

trwałych ulega systematycznej dekapitalizacji. Stopień zużycia majątku produkcyjnego w 2017 roku przekroczył 76%. Niezmiennie cechami charakterystycznymi rolnictwa pozostają: jego dualizm, relatywnie wysoki poziom zatrudnienia, niska wydajność pracy i ziemi, niekorzystna struktura agrarna oraz niskie dochody z działalności rolniczej, które wpływają na warunki życia na wsi. **Zwiększenie produktywności, wzrost specjalizacji i koncentracji produkcji dotyczy głównie gospodarstw towarowych, korzystających z pomocy publicznej.** W efekcie zmian strukturalnych i organizacyjnych wartość dodana brutto na 1 pracującego wzrosła realnie o 74%, do 31 tys. zł.

Zachodzące w przemyśle spożywczym zmiany strukturalne polegały na konsolidacji produkcji. Ogólna liczba firm zmniejszyła się z 19,5 tys. w roku 2004 do ok. 15,9 tys. w roku 2017. Udział firm dużych w produkcji sprzedanej wzrósł z 43% do 56%. Koncentracja produkcji zachodziła w warunkach blisko trzykrotnego wzrostu wartości produkcji globalnej (do ok. 330 mld zł w roku 2017 w cenach stałych 2004 roku). **Łączna wartość nakładów inwestycyjnych przekroczyła 107 mld zł, z czego ok. 6% stanowiły środki pomocy publicznej.** Z funduszy pomocowych skorzystało łącznie ok. 2 tys. różnych podmiotów realizujących ok. 2,9 tys. projektów inwestycyjnych. Nie bez znaczenia przy ocenie wsparcia publicznego pozostaje fakt, że obserwowany przez przedsiębiorców „efekt demonstracyjny” (nowe inwestycje = nowa jakość) wzmaga konkurencję i presję wewnętrzną na podjęcie równoważnych działań umożliwiających utrzymanie się na rynku. Postępująca modernizacja zakładów przemysłu spożywczego, poprawa jakości i konkurencyjności produkcji skutkowałą zmniejszeniem udziału wydatków publicznych na inwestycje w przemyśle w stosunku do wydatków publicznych ogółem w kolejnych edycjach programów okresu 2004-2020.

Zmiany strukturalne, mają charakter zmian ewolucyjnych i pokoleniowych, jeśli zachodzą w stabilnych warunkach polityki gospodarczej, lub gwałtownych, gdy kumulują się w warunkach transformacji i zmiany ustroju gospodarczego. W Polsce w minionym trzydziestoleciu wystąpiły oba te procesy. Również dokonany w minionym trzydziestoleciu rozwój społeczno-gospodarczy Polski i wzrost zamożności społeczeństwa skutkowałą zmniejszeniem udziału sektora rolno-spożywczego w PKB czy w zatrudnieniu. Istotą obserwowanego rozwoju jest malejące znaczenie sektorów surowcowych (tj. rolnictwa) oraz wzrost znaczenia sektorów produkujących wyroby wysoko przetworzone (tj. przemysłu).

Za sprawą transferów finansowych następuje zmiana relacji kapitału do pozostałych czynników produkcji.

Objęcie polskiego rolnictwa mechanizmami WPR i PROW wywołało silny impuls dochodowy, ale także spowodowało uzależnienie dochodów od transferów finansowych (udział ten wzrósł z niespełna 10% przed akcesją do 40% w roku 2017). Za sprawą transferów finansowych nastąpiła zmiana relacji kapitału do pozostałych czynników produkcji. Bezpośredni przepływ środków finansowych do rolników (zarówno w postaci płatności bezpośrednich, jak i środków na inwestycje) wywołał kilka efektów mających wpływ na inwestycje i ich efektywność alokacyjną. Są to:

- efekt bogactwa – rosnąca wartość zasobów finansowych zmienia stosunek do ryzyka (większa skłonność do zwiększenia produkcji, inwestycji - bez pomocy publicznej byłoby to zbyt ryzykowne);

- efekt pewności – stałe transfery finansowe zwiększają stabilność dochodów (obniża się ich niepewność, transfery finansowe są swego rodzaju ubezpieczeniem, obniża się awersja do ryzyka);
- efekt oczekiwań – rolnicy antycypują dalsze podobne działania rządu, co ma wpływ na ich bieżące decyzje produkcyjne i inwestycyjne (oczekiwania co do przyszłych programów wsparcia zachęcają do zwiększania produkcji lub inwestycji);
- efekt zwiększonej zdolności kredytowej – płatności bezpośrednio ograniczają koszty związane z kredytowaniem produkcji, co w połączeniu z malejącą skłonnością do konsumpcji w warunkach wzrostu dochodu generuje impuls inwestycyjny.

Wywołany przez programy pomocy publicznej efekt substytucyjny i dochodowy prowadzi do obniżenia efektywności. Za sprawą transferów finansowych następuje zmiana relacji kapitału do pozostałych czynników produkcji. Wrażliwość beneficjentów programu na koszty podejmowanych przez nich działań ulega obniżeniu w skutek refundacji części lub nawet całości kosztów inwestycji. Źródłem nieefektywności programów jest efekt substytucyjny. Z analiz przeprowadzonych na podstawie danych FADN wynika, że **czynnikiem decydującym o sukcesie ekonomicznym gospodarstw była optymalna alokacja zasobów zgodnie z maksymalizacją funkcji użyteczności**. Uzyskane efekty ekonomiczne w czterech badanych grupach gospodarstw wskazują, że wysokie nakłady inwestycyjne nie zawsze przyniosły oczekiwane rezultaty. Finansowane ze środków publicznych gospodarstwa rolne wprawdzie znacząco zwiększyły swój potencjał produkcyjny i ekonomiczny, jednak uzyskany przyrostu dochodów nie był proporcjonalny do poniesionych nakładów. Analiza wysokości dochodów w przeliczeniu na zł zaangażowanego kapitału wskazuje, że jedynie grupa gospodarstw finansujących inwestycje z kredytów komercyjnych utrzymała w 2017 roku *status quo* z roku 2008. W grupie gospodarstw finansujących inwestycje „kapitałem własnym” wartość dochodów w przeliczeniu na zł aktywów trwałych obniżyła się o ok. 10%, a w grupie gospodarstw finansujących inwestycję dotacjami ze środków publicznych, były one niższe o ok. 20%. Podobne wyniki odnotowano po przeliczeniu dochodów na ha użytków rolnych. Również w produkcji zwierzęcej najniższą wartości dochodu w przeliczeniu na sztukę dużą osiągały gospodarstwa z otrzymujące dotacje inwestycyjne, najwyższą zaś gospodarstwa wykorzystujące w inwestycjach kredyty komercyjne lub środki własne.

Część empiryczna książki oraz zidentyfikowane prawidłowości i zależności pomiędzy polityką rolną, transferami finansowymi oraz zakresem i tempem przekształceń struktur produkcyjno-ekonomicznych w sektorze rolno-żywnościowym w okresie transformacji systemowej, przygotowań i członkostwa Polski w UE, a także **zapropozowane metody oraz sformułowane na ich podstawie wnioski uogólniające stanowią mój oryginalny wkład w badaniach dotyczących kwestii alokacji i podziału pomocy publicznej oraz ich efektów**.

4. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych

4.1. Problematyka badawcza

Moje zainteresowania naukowe po uzyskaniu stopnia doktora koncentrowały się na pięciu wzajemnie powiązanych i komplementarnych obszarach badawczych dotyczących:

1. zagadnień zrównoważonego i trwałego rozwoju;
2. problematyki interwencjonizmu oraz kwantyfikacji efektów pomocy publicznej;
3. zmian strukturalnych w sektorze rolno-spożywczym;
4. kondycji ekonomicznej przemysłu spożywczego i wybranych jego branż;
5. aktywności innowacyjnej w sektorze rolno-spożywczym i na obszarach wiejskich.

Poniżej przedstawiam krótkie omówienie ważniejszych, moim zdaniem, własnych opracowań naukowych w ramach wymienionych obszarów badawczych.

Zrównoważony i trwały rozwój

Zagadnienia zrównoważonego i trwałego rozwoju należą do stosunkowo nowych w teorii, obszarów badań ekonomiczno-społecznych. Podstawową zasadą takiego rozwoju jest założenie zaspokajania potrzeb obecnego pokolenia bez umniejszania szans przyszłych pokoleń w tym zakresie. Równowaga ekonomiczna nie jest zatem zasadniczym celem gospodarowania, ponieważ stopień wykorzystania czynników produkcji oraz zaspokajania potrzeb może być osiągnięty przy różnym poziomie popytu, podaży i cen. Stan równowagi staje się jednak niezbędnym warunkiem procesu gospodarowania, reprodukcji i zaspokajania potrzeb społecznych, co w długim okresie oznacza dążenie do stanu trwałego i zrównoważonego rozwoju. Analizowane przeze mnie zagadnienia zrównoważonego i trwałego rozwoju podejmuję głównie poprzez odniesienia do sektora rolnego i obszarów wiejskich oraz w kontekście polityki regionalnej i polityki spójności. Zagadnienia te będą także przedmiotem prowadzonych przez mnie prac w projekcie BIOEASTsUP, który w marcu br. został zakwalifikowany do finansowania w ramach programu HORYZONT 2020 oraz są tematem badań w projekcie SUSCHOICE, w którym od ubiegłego roku uczestniczę jako ekspert zewnętrzny (szerzej na ten temat w pkt. 6).

W artykule „*Czas i przestrzeń w długookresowym rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich – ujęcie retrospektywne*” (cz. II, pkt. 1.2., poz. 8, Załącznik nr 5) podjąłem próbę systematyzacji procesów rozwojowych w rolnictwie i na obszarach wiejskich w odniesieniu do czasu i przestrzeni społeczno-ekonomicznej przez pryzmat teorii lokalizacji, ekonomii dobrobytu i neoklasycznych modeli wzrostu i konwergencji. Poszukując związków pomiędzy rolnictwem industrialnym, przestrzenią i rozwojem zrównoważonym, odniosłem się także w rozważaniach do relacji rolnictwo – wieś – środowisko naturalne w kontekście aktywnej polityki rolnej i polityki przestrzennej. Ewolucja systemów rolnych oraz tematyka rolnictwa industrialnego i zrównoważania zostały także poruszone w artykule „*The issues of long-term development in the light of the experiences of Polish agriculture*” (cz. II, pkt. 1.1., poz. 2, Załącznik nr 5). Przez pryzmat zagadnień teorii ekonomii oraz modelu rozwoju rolnictwa światowego przedstawiłem zmiany strukturalne zachodzące w rolnictwie polskim, odwołując

się równocześnie do zagadnień wielofunkcyjności obszarów wiejskich i rozwoju zrównoważonego. W monografii „*Wyzwania i ograniczenia długookresowego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce*” (cz. II, pkt. 2.2, poz. 1, Załącznik nr 5) przedstawiłem założenia tzw. europejskiego modelu rozwoju rolnictwa. Jest on oparty na wielofunkcyjności i zrównoważeniu/trwałości (*ang. sustainability, fr. durable*). Model ten, wsparty środkami pomocy publicznej, wyznacza rolnictwu dwie podstawowe funkcje: producenta żywności i dostawcy dóbr publicznych. Wielofunkcyjność rolnictwa zmienia tradycyjne (produkcyjne) ukierunkowanie działalności rolniczej na obszary nowych dóbr, usług i działalności. Zrównoważenie rolnictwa jest nowym paradygmatem jego rozwoju – imperatywem kategorycznym dla polityki. Do wyzwań strategicznych związanych z długookresowym rozwojem rolnictwa i obszarów wiejskich odniosłem się także w rozdziale „*Wyzwania wobec polityki rolnej w okresie do 2020 roku*” (cz. II, pkt. 2.2, poz. 1, Załącznik nr 5) monografii „*Wspólna Polityka Rolna po 2013 roku – zagadnienia wybrane*”. Z prowadzonych analiz wynika, że w Polsce na plan pierwszy wysuwały się: komplementarność polityk prorozwojowych i ich koordynacja, terytorialny i zdecentralizowany wymiar interwencji, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, rozwój infrastruktury, poprawa konkurencyjności i innowacyjności sektora rolnożywnościowego oraz ochrona środowiska naturalnego. Aktualność tych problemów pozostanie wyznacznikiem poszukiwania stanu równowagi i zrównoważonego rozwoju gospodarki jeszcze przez wiele dziesięcioleci. W artykule „*Model rozwoju rolnictwa polskiego w świetle efektów realizacji WPR*” (cz. II, pkt. 1.2, poz. 10, Załącznik nr 5) przez pryzmat zdefiniowanych najważniejszych etapów i prawidłowości w rozwoju rolnictwa światowego, wskazałem na zachodzące związki pomiędzy interwencją a rozwojem zrównoważonym, przedstawiłem wybrane charakterystyki rolnictwa polskiego wraz z analizą najważniejszych efektów polityki oraz zaprezentowałem wnioski dotyczące kształtu przyszłej długookresowej polityki rolnej w Polsce.

Zagadnienia dotyczące integracji polityki rolnej, polityki regionalnej i polityki spójności podejmowane były przeze mnie w trakcie realizacji projektu badawczego PERCIVE z programu „*Horyzont 2020*”. Jego celem było zbadanie występowania oraz wyjaśnienie różnic wewnątrzregionalnych i międzyregionalnych dotyczących: doświadczeń i rezultatów wdrażania polityki spójności; świadomości obywateli i postrzegania wysiłków UE w osiągnięciu spójności. Z przeprowadzonych badań dostępnych w opracowaniu „*Report on the policy recommendations on how to integrate cohesion policy with urban and rural policies*” (cz. II, pkt. 5, poz. 5, Załącznik nr 5) wynika, że w największym problemem rozwoju społeczno-gospodarczym regionów jest bezrobocie, niski poziom wynagrodzeń i zjawisko ubóstwa oraz zły jakości infrastruktura, w tym przede wszystkim transportowa, a zmieniające się uwarunkowania polityczne, gospodarcze, społeczne i środowiskowe stawiają wobec polityki wiejskiej, regionalnej i spójności UE po 2020 roku nowe wyzwania. W obliczu tych wyzwań i kryzysów część społeczeństwa UE przestaje akceptować wydatki sektorowe, natomiast zgadza się ponosić koszty utrzymania tzw. zielonej gospodarki, zrównoważenia terytorialnego i spójności społecznej. Jest to bardzo wyraźny zwrot w kierunku ścisłej integracji terytorialnej UE i zrównoważonego rozwoju. Sposobem na przezwycięzenie kryzysów jest współpraca ponadnarodowa i transgraniczna, która wykracza poza granice administracyjne, a obejmuje obszar współpracy międzyregionalnej (w wymiarze operacyjnym i decyzyjnym). Jest to innowacyjne podejście do polityki rozwoju, które uwzględnia cechy charakterystyczne i indywidualne warunki w każdym z regionów. Daje także większą swobodę regionom w dostosowywaniu celów progra-

mów do indywidualnych potrzeb, co z pewnością służy obniżce kosztów transakcyjnych. Z prowadzonych badań wynika, że konieczna jest również radykalna zmiana sposobu informowania obywateli UE o skutkach polityki spójności i polityki wiejskiej. Choć osiągnięcia tych polityk są niezaprzeczalne, to przeciętny obywatel niemal ich nie dostrzega, lub nie łączy z pomocą z UE. W celu zwiększenia akceptacji dla programów UE, należy zwrócić szczególną uwagę na budowanie zdolności, poszerzanie wiedzy i udziału w rozwoju lokalnym. Szerze informacje dotyczące wyników badań dostępne są na stronie projektu: www.perceiveproject.eu

Problematyka interwencjonizmu oraz kwantyfikacji efektów pomocy publicznej

Ważnym obszarem mojej pracy badawczej były problemy interwencjonizmu oraz kwantyfikacji efektów pomocy publicznej. Z prowadzonych badań przedstawionych m.in. w monografii *Development "est per" public policy support in the food economy – the example of Poland* (cz. II, pkt. 2.1, poz. 1, Załącznik nr 5) wynika, że najlepszym mechanizmem podnoszenia efektywności gospodarowania jest rynek. Dokonuje on efektywnościowej selekcji podmiotów gospodarczych, premiuje producentów silnych, obniżających koszty i elastycznie dostosowujących się do nowych warunków. W swojej istocie rynek cechuje się jednak pewnymi ułomnościami. Reagując na nie, rządy starają się stosować politykę interwencyjną przeciwdziałającą powstawaniu kryzysów. Zazwyczaj jednak polityka taka wprowadzana jest z pewnym opóźnieniem w stosunku do zaistniałych już efektów rynkowych, przez co czasami potęguje niekorzystne zjawiska makroekonomiczne. Narusza także logikę funkcjonowania rynku, rodząc nieuniknione sprzeczności w mechanizmach regulacyjnych, osłabia motywację podmiotów rynku do efektywnych zachowań, wywołując najczęściej jedynie efekty przystosowawcze wyrażające się presją na kolejne, coraz bardziej korzystne dla tych podmiotów interwencje, czy wreszcie generuje wysokie koszty interwencji ponoszone przez konsumentów i podatników. Problemy te poruszyłem m.in. w artykule *Food economy and rural areas in Poland – structural changes and effectiveness of public policy* (cz. II, pkt. 2.1, poz. 3, Załącznik nr 5). Współczesne doświadczenia światowe dowodzą jednak, że rynek i państwo muszą ze sobą współistnieć, a interwencjonizm państwowy powinien zawsze ograniczać się do wspomagania rynku, a nie jego zastępowania. Polityka interwencyjna powinna mieć więc charakter działań ex-ante, a nie ex-post. Zagadnienia te poruszyłem w artykule *Public policy and competitiveness of the agricultural economy in Poland* (cz. II, pkt. 2.1, poz. 7, Załącznik nr 5).

Analizy dotyczące kwantyfikacji i oceny efektów polityki publicznej prowadziłem w wieloosobowych zespołach badawczych przygotowujących oceny ewaluacyjne realizacji programów regionalnych i rolnych (SAPARD, PROW 2004-2006, PROW 2007-2013), poprzez zadania, którymi kierowałem w programie wieloletnim, a także będąc członkiem zespołu realizującego projekt „IDARI” VI programu ramowego UE. W swojej pracy naukowej wskazywałem na problem alokacji środków publicznych. Zwracałem również uwagę, że pomoc publiczna wpływając na przyspieszenie zmian strukturalnych, może prowadzić jednocześnie do obniżenia efektywności. Zagadnienia te poruszyłem m.in. w artykule *Pomoc publiczna dla polskiego sektora żywnościowego* (cz. II, pkt. 2.2., poz. 12, Załącznik nr 5). Głównym celem badań prowadzonych w ramach projektów ewaluacyjnych (cz. II, pkt. 11, poz. 1-5, Załącznik nr 5) była ocena efektów realizacji w zakresie osiągnięcia wskaźników rezultatu oraz ocena wpływu wybranych programów na rozwój społeczno – gospodarczy, w szczególności rolnictwa

i obszarów wiejskich. Wyniki przeprowadzonych badań upoważniają do następujących uogólnień: wpływ programów pomocowych na gospodarkę związany jest z kumulacją transferów finansowych. Efekty programów rolnych w sposób pośredni przenoszone są na pozostałe sektory gospodarki poprzez efekt mnożnikowy. Trwałość efektów pomocy uzależniona jest od jej charakteru, przy wyższym zaangażowaniu środków własnych beneficjentów jej efekty były dostrzegane w dłuższym czasie. Wyniki badań modelowych wykazywały pozytywny wpływ pomocy publicznej na wzrost gospodarczy i zatrudnienie, co oznacza niwelowanie efektu *deadweight loss*. Wyższy efekt *deadweight* ma miejsce zazwyczaj w odniesieniu do działań inwestycyjnych. Z badań przedstawionych w referacie *L'interventionnisme dans l'économie agro-alimentaire comme un instrument de la politique socio-économique* (cz. III, pkt. 4, poz. 18, Załącznik 5) wynika, że pomoc publiczna z programów PROW okresu 2004-2013 przyczyniła się do podniesienia konkurencyjności beneficjentów, rozwoju gospodarki wiejskiej, rozwoju kapitału społecznego, szczególnie w wymiarze lokalnym. Transfery finansowe kierowane do obszarów wiejskich i ich mieszkańców wpływały na wyrównywanie poziomu życia między miastem a wsią. W aspekcie środowiskowym pomoc publiczna wspierała wdrażanie zrównoważonego systemu gospodarowania, ochronę zasobów naturalnych, bioróżnorodności i ekosystemów. Działania różnych programów pomocowych wzajemnie się uzupełniały. Wyniki tych badań, poza raportami z ewaluacji, zostały przedstawione m.in. w artykułach „*Results of support for agriculture during the CAP implementation in Poland*” (cz. II, pkt. 1.3, poz. 9, Załącznik 5) czy „*Wpływ programu PROW na przekształcenia obszarów wiejskich w Polsce w latach 2004-2008*” (cz. II, pkt. 2.2, poz. 7, Załącznik 5).

Z badań prowadzonych w zakresie oceny efektów WPR w Polsce w ramach programu wieloletniego i przedstawionych m.in. w monografii „*CAP implementation in Poland – state and perspectives*” (cz. II, pkt. 2.1, poz. 2, Załącznik 5) czy w artykułach „*Assessment of influence of structural funds on rural areas transformation in Poland on the example of rural development programme*” (cz. II, pkt. 1.3, poz. 3, Załącznik 5) lub „*Polityka rolna i zmiany strukturalne w rolnictwie polskim po akcesji do UE*” (cz. II, pkt. 1.2, poz. 14, Załącznik 5) wynika, że za sprawą transferów finansowych następowała stosunkowo umiarkowana zmiana w zakresie wykorzystania czynników produkcji, co skutkowało niewielkimi zmianami relacji pomiędzy czynnikami produkcji. Generalnie nastąpiła niewielka poprawa relacji pomiędzy zasobami ziemi a nakładami pracy (głównie za sprawą spadku liczby gospodarstw, a co za tym idzie i zatrudnienia). Podobnie kształtowały się relacje między nakładami kapitałowymi a nakładami pracy. Majątek produkcyjny, pomimo istotnych transferów środków publicznych, uległ dekapitalizacji (sytuacja ta dotyczy większości gospodarstw małych i średnich), jednak transfery przyczyniły się także do przyspieszenia procesów koncentracji produkcji i przyspieszonego rozwoju technologicznego gospodarstw. Wpływ poszczególnych instrumentów WPR na przekształcenia w rolnictwie był jednak zróżnicowany. Największy (nie tylko z finansowego punktu widzenia) wpływ wywierały dopłaty bezpośrednich oraz działania, służące modernizacji gospodarstw rolnych. Wpływ tych pierwszych na rolnictwo został szerzej przedstawiony w artykule *Direct payments – impact on income and effectiveness of agricultural holdings in Poland* (cz. II, pkt. 1.3, poz. 7, Załącznik 5). Z badań przeprowadzonych na próbie gospodarstw FADN wynika, że dopłaty miały znaczący wpływ na poprawę kondycji finansowej gospodarstw, poprawę ich konkurencyjności oraz konkurencyjności całego sektora w odniesieniu do gospodarstw z pozostałych krajów UE. Równie ważnym źródłem dochodu (niezależnym od produkcji i opartym wyłącznie na lokalizacji gospodarstwa)

są płatności dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). Każdego roku płatności te otrzymuje ok. połowa rolników uzyskujących płatności bezpośrednio. Tym samym transfery finansowe znacząco poprawiają dochody gospodarstw rolnych, uzależniając równocześnie ich funkcjonowanie coraz silniej od pomocy publicznej.

Uczestnictwo w badaniach w ramach projektów IDARI oraz AGRIPOLICY zainteresowało mnie także tematyką transformacji systemowej, jej skutków, w szczególności w odniesieniu do regionów wiejskich. Z prowadzonych przeze mnie na potrzeby projektu analiz wynika, że w okresie po roku 1990 na obszarach wiejskich w krajach Europy Środkowo-Wschodniej zachodziły gwałtowne i dynamiczne zmiany, często oznaczające ich destabilizację i zanik wcześniejszych form aktywności ekonomicznej i społecznej. W kolejnych latach, dzięki przeprowadzonym reformom strukturalnym i instytucjonalnym, następowała odbudowa tych struktur. Przedsiębiorczość, innowacje, edukacja, adaptacja i wykorzystanie ram instytucjonalnych okazały się niezbędną częścią tego procesu. Podejmując decyzję o przystąpieniu do UE, kraje Europy Środkowowschodniej rozpoczęły proces dostosowań i wdrażania *acquis communautaire*. Zmiany własnościowe i ekonomiczne na obszarach wiejskich, bezrobocie i degradacja środowiska naturalnego, choć o różnej skali natężenia, były charakterystyczne dla każdego z krajów kandydujących do członkostwa w UE. Ich rozwiązanie wymagało zastosowania dwukierunkowego modelu interwencji. Polegał on na jednoczesnym wdrożeniu sektorowego i przestrzennego jej modelu. Wdrożenie WPR i PROW wraz z przystąpieniem do UE krajów Europy Środkowowschodniej było skutecznym sposobem przyspieszenia rozwoju krajów członkowskich, a w szczególności ich obszarów wiejskich oraz przebudowy struktur produkcyjnych i ekonomicznych sektora rolno-spożywczego. Wyniki badań projektu IDARI dostępne są na stronie <https://www.nuigalway.ie/research/idari/research.html> a projektu AGRIPOLICY na stronie <http://www.europartnersearch.net/agri-policy>

Zmiany strukturalne w sektorze rolno-spożywczym

Kolejnym obszarem moich zainteresowań naukowych są badania dotyczące zmian strukturalnych w sektorze rolno-spożywczym. Zgodnie z teorią trzech sektorów Fishera i Clarka, udział sektora rolno-spożywczego w tworzeniu PKB zmniejsza się wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym. Następuje zmiana proporcji między gospodarką narodową, a agrobiznesem i między jej poszczególnymi ogniwami. Jednak rolnictwo, przemysł spożywczy i usługi pozostają ważnym segmentem gospodarki narodowej. Potwierdziły to także badania dotyczące Polski. Analizę tych zagadnień przedstawiłem m.in. w artykule *Agribusiness and economic development during Poland's membership in the EU* (cz. II, pkt. 3.1, poz. 9, Załącznik 5). Z badań wynika, że po integracji Polski z UE nastąpiły zmiany w wewnętrznej strukturze agrobiznesu i jego udziału w polskiej gospodarce narodowej. Struktura zatrudnienia w agrobiznesie i jego udział w gospodarce narodowej pozostaje jednak nadal na etapie gospodarki przedindustrialnej, w której dominuje sektor rolny. Blisko 1/5 zasobów siły roboczej wykorzystywana jest do produkcji żywności. Wzrost zamożności społeczeństwa i procesy migracyjne oraz zmiany strukturalne wspomagane środkami pomocy publicznej stymulują proces przebudowy gospodarki. Główne efekty tych zmian będą widoczne w dłuższej perspektywie. Wyzwaniem dla polityki pozostaje stwarzanie bodźców dla rozwoju innych sektorów prze-

myślu i usług, o czym pisałem w artykule *The competitiveness of Polish agriculture after accession to the EU* (cz. II, pkt. 1.3, poz. 8, Załącznik 5).

Czynnikami stymulującymi zmiany strukturalne jest otoczenie makroekonomiczne. Wyniki badania dla FAO dotyczące wpływu kryzysu lat 2008-2009 na sektor rolno-spożywczy wskazują, że przyczyny kryzysów gospodarczych, ich mechanizmy transmisji, dynamika i konsekwencje są z reguły bardzo złożone i trudne do przewidzenia. Przyczyną kryzysu z lat 2008–2009 był rynek walutowy i bankowy. Wielokierunkowe powiązania i interakcje na tych rynkach bardzo szybko rozprzestrzeniły się na rynki surowcowe, w tym rynki rolne i żywnościowe, co automatycznie zwiększyło wahania i niestabilność sytuacji rolnictwa. Miało to swoje konsekwencje również dla rolnictwa polskiego, co przedstawiłem jako współautor w raporcie *The impact of the economic and financial crises on the situation of the agri-food sector in Poland* (cz. III, pkt. 10, poz. 45, Załącznik 5). UE, próbując przeciwdziałać skutkom kryzysu, stanęła przed nowymi wyzwaniami, związanymi nie tylko z potrzebą ustabilizowania rynku wewnętrznego, ale także z ich globalizacją i swobodnym przepływem kapitału i żywności. Podjęte działania interwencyjne w ramach WPR w Polsce, skuteczne w okresie stabilności gospodarczej i wzrostu gospodarczego, okazały się również przydatne w czasie kryzysu, o czym pisałem w artykule *Assessment of demand for agricultural support programmes during financial and economic crisis in Poland in 2008-2010* (cz. II, pkt. 3.1, poz. 5, Załącznik 5).

Członkostwo Polski w UE wywarło pozytywny wpływ na otoczenie makroekonomiczne rolnictwa, samo rolnictwo, przemysł spożywczy i obszary wiejskie. Za najważniejsze należy uznać: spadek liczby gospodarstw przy jednoczesnym wzroście udziału gospodarstw największych, spadek zatrudnienia w rolnictwie oraz postępującą koncentrację i specjalizację produkcji rolniczej, poprawę efektywności i konkurencyjności przemysłu spożywczego oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, o czym pisałem w rozdziale *Structural changes in Polish agro-food economy after accession to the EU – achievements and expectations* (cz. II, pkt. 2.1, poz. 8, Załącznik 5). Finansowanie przekształceń polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich do czasu akcesji realizowane było ze środków własnych gospodarstw rolnych oraz budżetu państwa. Po przystąpieniu Polski do UE w finansowaniu ich rozwoju znaczący udział mają fundusze unijne. Dostęp do środków UE oznacza nie tylko szansę na przyspieszenie rozwoju sektora rolnego, ale także olbrzymie wyzwanie związane z koniecznością podjęcia działań mających na celu maksymalizację wykorzystania różnych instrumentów stosowanych w UE, w możliwie jak najefektywniejszy sposób (*Pomoc publiczna dla polskiego sektora żywnościowego* (cz. II, pkt. 2.2, poz. 12, Załącznik 5)).

Wpływ poszczególnych instrumentów WPR na gospodarkę żywnościową i obszary wiejskie jest zróżnicowany. Niewątpliwie największy mają dopłaty bezpośrednie, programy inwestycyjne oraz związane z wielofunkcyjnym rozwojem wsi (*Ocena wpływu wybranych instrumentów polityki publicznej mających wpływ na zmiany strukturalne w rolnictwie i na obszarach wiejskich* (cz. II, pkt. 2.2, poz. 14, Załącznik 5)). Płatności bezpośrednie są obecnie głównym (z finansowego punktu widzenia) instrumentem wsparcia sektora rolnego w UE. Ponieważ są one oddzielone od produkcji, decyzje produkcyjne rolników nie są zależne od otrzymywanego wsparcia. Zwiększając dochody spełniają również funkcje socjalne, a w większości gospodarstw towarowych są wykorzystywane w zakupach środków obrotowych i inwestycjach w rolnictwie. Równocześnie, w warunkach ograniczonych zasobów ziemi (szczególnie rela-

tywnie dobrej jakościowo), przyczyniają się do wzrostu cen gruntów rolnych, co utrudnia powiększanie gospodarstw, a tym samym i przemiany agrarne (*Wpływ polityki rolnej na zmiany strukturalne w rolnictwie* (cz. II, pkt. 1.2, poz. 12, Załącznik 5).

Zachodzące przemiany w rolnictwie prowadzą do silnej polaryzacji struktury agrarnej. Wykształciła się grupa gospodarstw rynkowych, silnych ekonomicznie, zdolnych do konkurencji na obszarze UE, oraz grupa gospodarstw socjalnych produkujących wyłącznie na samozaopatrzenie. Realizacja działań inwestycyjnych w rolnictwie wpłynęła pozytywnie na modernizację jego technicznej struktury produkcyjnej (por. *Development est per public policy support in the food economy – the example of Poland* (cz. II, pkt. 2.1, poz. 1, Załącznik 5)). Rolnicy wykorzystywali dotacje inwestycyjne głównie na zakup maszyn i urządzeń. Rozlicznie tych inwestycji było znacznie łatwiejsze niż inwestycji budowlanych. Z pomocy publicznej korzystały przede wszystkim gospodarstwa duże, żywotne i rozwojowe. Barię w dostępie do wsparcia dla wielu, szczególnie tych mniejszych gospodarstw, była konieczność dysponowania własnym wkładem finansowym.

Zmiany strukturalne w sektorze rolno-spożywczym mają bezpośredni wpływ na jego konkurencyjności. W monografii *Wsparcie publiczne i konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej* (cz. II, pkt. 2.2, poz. 3, Załącznik 5) wskazywałem, że warunkiem niezbędnym dla jej poprawy jest efektywne wykorzystywanie posiadanych zasobów. Największym ich rezerwuarem jest rolnictwo. Niższa efektywność na tle innych krajów UE dotyczyła również przemysłu spożywczego, chociaż różnice nie były tak duże, jak w przypadku rolnictwa. Z analiz porównawczych polskiego rolnictwa z rolnictwem UE-15 wynika, że poprawa konkurencyjności w Polsce następuje wolno. Główną przyczyną niskiej wydajności czynników produkcji jest nieefektywne wykorzystanie występującego w nadmiarze czynnika pracy, słabsze uzbrojenie techniczne i niski poziom wiedzy zatrudnionych. Niezbędnym warunkiem poprawy efektywności gospodarowania i konkurencyjności jest przede wszystkim poprawa struktury obszarowej polskich gospodarstw rolnych, o czym pisałem m.in. w artykule *Развитие сельской местности в Польше в свете реформы ОСХП* (cz. II, pkt. 3.1, poz. 3, Załącznik 5).

Kondycja ekonomiczna przemysłu spożywczego i wybranych jego branż

W moich badaniach zajmowałem się zagadnieniami dotyczącymi sytuacji ekonomicznej przemysłu spożywczego, co wynika m.in. z mojego zatrudnienia w IERiGŻ-PIB w strukturze organizacyjnej zakładu ekonomiki przemysłu spożywczego. Badania te prowadziłem zarówno przez pryzmat wybranych dwóch branż, tj. przemysłu tłuszczowego oraz przemysłu paszowego, jak i w odniesieniu do sytuacji ekonomiczno-produkcyjnej w całym przemysłowym przetwórstwie żywności. Analizy branżowe pt. *Stan ekonomiczno-finansowy przedsiębiorstw przemysłu tłuszczowego* (cz. II, pkt. 5, poz. 20, Załącznik 5) oraz *Stan ekonomiczno-finansowy przedsiębiorstw przemysłu paszowego* (cz. II, pkt. 5, poz. 19, Załącznik 5) przygotowuję dwa razy do roku w edycji wiosennej i jesiennej, jako rozdział do raportów rynkowych (Rynek rzepaku. Stan i perspektywy oraz Rynek pasz. Stan i perspektywy.). Od 2017 roku biorę udział jako ekspert w opracowaniu cyklicznym *Analiz branżowych dla pięciu wybranych branż przemysłu spożywczego* (mięsnej i drobiarskiej, mleczarskiej, młynarskiej, owocowo-warzywnej, paszowej) (cz. III, pkt. 10, poz. 61, 62, 69,70, Załącznik 5). Analizę sytuacji w całym przemyśle spożywczym przedstawiłem m.in. w publikacji *Sytuacja ekonomiczna*

przetwórstwa spożywczego w Polsce w okresie członkostwa w UE – stan i perspektywy (cz. II, pkt. 1.2, poz. 11, Załącznik 5). Z badań wynika, że okres powyższy wiąże się z ożywieniem produkcyjnym, inwestycyjnym i handlowym na rynku spożywczym. Czynnikiem dynamizującym rozwój przetwórstwa żywności jest niezwykle szybki wzrost eksportu, wynikający z konkurencyjność (cenowej i jakościowej) tego sektora na jednolitym rynku europejskim, a czynnikiem stabilizującym produkcję przemysłową i chroniącym przed skutkami kryzysów globalnych - rynek wewnętrzny. Wyniki ekonomiczne przedsiębiorstw poszczególnych branż przemysłu spożywczego od kilku lat są dobre, a stan finansowy bezpieczny i nie stwarza zagrożeń dla kontynuowania i rozwoju działalności gospodarczej w zakresie produkcji żywności, napojów i wyrobów tytoniowych. Zagrożeń takich nie stwarza również mała stabilność rentowności niektórych branż, gdyż są to zjawiska krótkotrwałe i przypadkowe, wynikające z uwarunkowań zewnętrznych. Najwyższe wskaźniki rentowności osiągają zazwyczaj przetwórstwo wtórne i produkcja używek. W monografii Programu Wieloletniego pt. *Analiza efektów realizacji polityki rolnej wobec rolnictwa i obszarów wiejskich w rozdziale Efekty WPR w odniesieniu do przemysłu spożywczego* (cz. II, pkt. 2.2, poz. 8, Załącznik 5) przedstawiłem polski przemysł spożywczy i zachodzące w sektorze zmiany w odniesieniu do sytuacji w UE, odniosłem się do spójności i komplementarności pomocy publicznej, dokonałem oceny wpływu instrumentów WPR na zmiany w przemyśle oraz zdefiniowałem przyszłe determinanty jego rozwoju, wskazując, że podstawowe kierunki i trendy rozwojowe na rynkach żywnościowych wyznaczone są coraz częściej przez firmy globalne. Wraz ze wzrostem zamożności społeczeństwa i malejącym udziałem wydatków na żywność w wydatkach ogółem, zmieniają się także przyzwyczajenia konsumpcyjne. Z tego powodu w przyszłości będzie wzrastało zapotrzebowanie konsumentów na produkty typu instant, produkty bezpieczne i zachowujące długo swoje właściwości odżywcze, a firmy spożywcze dostosowując się do tych trendów, będą produkowały wyroby „na wynos”, łatwe do przygotowania, bezpośredniej konsumpcji, przechowywania, o przedłużonym okresie trwałości. Zagadnienia dotyczące przemysłu spożywczego publikowałem także w latach 2006-2011 w miesięczniku „Przemysł spożywczy” (cz. II, pkt. 1.2, poz. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, Załącznik 5) oraz w artykule *Strategy and the risks management in integration the Polish food economy to EU structures* (cz. II, pkt. 1.3, poz. 6, Załącznik 5).

Analizami dotyczącymi oceny sytuacji produkcyjno-cenowej na rynkach rolo-spożywczych oraz ekonomiczno-finansowej w przemyśle spożywczy zajmowałem się jako współautor opracowania *Analiza rynku rolno-spożywczego w Polsce wraz z rekomendacjami produktów, które mogą być przedmiotem obrotu handlowego na Platformie Żywnościowej* (cz. III, pkt. 3, poz. 7, Załącznik 5) w projekcie „Platforma Żywnościowa”. Z przeprowadzonych badań wynika, że sektor żywnościowy należy do działów gospodarki narodowej, które w okresie transformacji społeczno-gospodarczej i członkostwa Polski w Unii Europejskiej odniosły największy sukces. Wysoki poziom technologiczny przetwórstwa żywności sprawia, że polski przemysł spożywczy uważany jest za jeden z nowocześniejszych w UE. Jest on także istotnym stymulatorem wzrostu gospodarczego. Produkcja żywności w Polsce odbywa się przede wszystkim w oparciu o surowce pochodzące z krajowego rolnictwa (63% udział). Sektor żywnościowy jest także jednym z niewielu sektorów gospodarki narodowej o dodatnim saldzie wymiany handlowej. W latach 2003-2017 wartość eksportu wzrosła ponad 6,5-krotnie (z 4,0 do 27,3 mld EUR), a importu ponad 5-krotnie (z 3,6 do 18,9 mld EUR), zwiększając saldo obrotów z 0,5 mld EUR do 8,4 mld EUR. Głównym odbiorcą polskich produktów

żywnościowych od lat są kraje UE (80% eksport), na który polska żywność konkuruje przede wszystkim ceną. Rozwój gospodarczy i wzrost zamożności społeczeństwa powodują, że znaczenie czynników tradycyjnych jest coraz mniejsze. W związku z rosnącymi kosztami produkcji oraz nasilającymi się trendami zdrowotnymi, szansą na utrzymanie dotychczasowych rynków zbytu i pozyskanie nowych są innowacyjne rozwiązania produktowe, procesowe i organizacyjne.

Aktywność innowacyjna w sektorze rolno-spożywczym i na obszarach wiejskich

Badaniami dotyczącymi innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym i na obszarach wiejskich zająłem się jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora. Kierowałem wówczas w IERiGŻ-PIB projektem INNOVALOC finansowanym ze środków V Programu Ramowego UE (Grant agreement ID: HPSE-CT-1999-00024). Celem projektu była ocena innowacyjności małych i średnich firm prowadzących działalność na obszarach wiejskich. Efektem tej pracy jest m.in. monografia z 2005 roku „*Innovation in small firms and dynamics of local development*” (cz. II, pkt. 2.1, poz. 11, Załącznik 5...) pod redakcją T. dr Noronha Vaz, J. de Vieane, M. Wigier. Monografia jest analitycznym studium procesów innowacji w małych przedsiębiorstwach oraz roli tych przedsiębiorstw w dynamizowaniu rozwoju lokalnego. Empiryczną podstawę pracy tworzą wyniki badań regionalnych przeprowadzonych w 7 krajach (Belgia, Francja, Irlandia, Polska, Portugalia, Wielka Brytania i Włochy). Przedmiotem moich badań była analiza otoczenia zewnętrznego przedsiębiorstw i jego roli w rozwoju innowacyjności. W pracy przedstawione zostały także modele opisujące zdolność małych firm do innowacji, wzajemne zależności między zmianami technologicznymi a kontekstem lokalnym. Po uzyskaniu stopnia doktora kontynuowałem prace dotyczące tej problematyki. Jej efektem są m.in. takie opracowania jak: *Rola funduszy strukturalnych we wspieraniu innowacyjności w przemyśle spożywczym* (cz. II, pkt. 2.2, poz. 5, Załącznik 5), w którym przedstawiłem zakres i charakter inwestycji o charakterze innowacyjnym w przemyśle spożywczym. Z badań wynika, że rozwój działalności innowacyjnej w pierwszych latach członkostwa Polski w UE polegał głównie na inwestycjach pozwalających nadrobić wieloletnie zaległości. Udział wyrobów nowych i zmodernizowanych w produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego był niski i nie przekraczał 15%. Jeszcze mniej środków finansowych na działalność innowacyjną przeznaczały małe przedsiębiorstwa, wprowadzające nowe produkty, nowe procesy technologiczne i zmiany organizacyjne, głównie o charakterze nieskomplikowanych modyfikacji czy wręcz prostego naśladownictwa. Możliwości takiego niemal „beznakładowego” wprowadzania niewielkich innowacji w kolejnych latach uległy wyczerpaniu. Stąd duże znaczenie aktywnej polityki państwa w zakresie wspierania transferu innowacji, o czym jest mowa w artykule *The need for innovation policy support in agri-food sector* (cz. II, pkt. 3.1, poz. 15, Załącznik 5). Przeprowadzone badania dowodzą, że źródłem sukcesów sektora przetwórczego na rynkach międzynarodowych są niskie koszty pracy, a nie innowacyjność, w tym także dotycząca otoczenia instytucjonalnego. Jako współautor przedstawiłem zagadnienia dotyczące rozwiązań instytucjonalnych w opracowaniu *Analiza funkcjonowania rozwiniętych i nowoczesnych giełd towarowych na świecie, rekomendująca rozwiązania dotyczące zorganizowanego handlu w formule rynku SPOT i rynku terminowego w Polsce* (cz. III, pkt. 3, poz. 7, Załącznik 5). Z opisanych w literaturze doświadczeń międzynarodowych, oraz odbytych wyjazdów studyjnych wynika, że dostęp do elektronicznych platform handlu produktami rolnymi i żywnościowymi zwiększa możliwości bezpośredniego zawierania transakcji przez producentów

rolnych oraz wzmacnia ich siłę przetargową w marketingowych łańcuchach żywnościowych. W Polsce, pomimo wielu możliwości zawierania transakcji drogą elektroniczną, istnieje niedostatek w tym zakresie. W świetle tego starania na rzecz tworzenia i rozwoju platformy handlu elektronicznego dedykowanej producentom rolnym oraz nabywcom towarów rolnych i produktów spożywczych są niewątpliwie uzasadnione.

Zagadnieniami innowacyjności zajmowałem się także w kontekście rozwoju terytorialnego i dostępu do nowych technologii informacyjnych (jako współautor w artykule *Governance of Internet development in rural areas in the context of territorial competitiveness: the case of Poland*) (cz. II, pkt. 2.1, poz. 14, Załącznik 5). Nowoczesne technologie informacyjne i komunikacyjne są uznawane za główny czynnik stymulujący rozwój społeczno-gospodarczy obszarów miejskich i wiejskich. Z przeprowadzonych na podstawie studium przypadku badań wynika, że w Polsce główną przeszkodą w rozwoju Internetu na obszarach wiejskich jest niski potencjał gospodarczy i niewielki budżet przeznaczony na projekty infrastrukturalne. Potencjał do stymulowania rozwoju Internetu przy nieintensywnym zaangażowaniu organów publicznych - w oparciu o prywatny biznes dotyczy gmin turystyczno-rekreacyjnych. Polityka publiczna wspierająca rozwój Internetu na różnych poziomach regionalnych powinna uwzględniać różnice typów funkcjonalnych gmin wiejskich..

4.2. Statystyka dorobku publikacyjnego

Bezpośrednim rezultatem mojej aktywności naukowej po uzyskaniu stopnia doktora jest dorobek naukowy obejmujący łącznie 151 prac (Tabela 1). Składają się na to: autorstwo 1 monografii, współautorstwo 6 monografii (w tym 3 w języku angielskim), autorstwo lub współautorstwo w sumie 24 artykułów w czasopiśmie Web of Science lub innych niż lista A, autorstwo lub współautorstwo w sumie 23 rozdziałów w monografii (w tym 13 w języku angielskim), redakcja 36 monografii naukowych (w tym 21 w języku angielskim). Spośród pozostałych 61 artykułów - 40 zostało opublikowane w innych czasopiśmie naukowych (w tym 8 w języku angielskim), a 21 w materiałach konferencyjnych i zjazdowych (w tym 13 w języku angielskim i 3 w języku rosyjskim). Niektóre prace zostały napisane we współautorstwie (20), co głównie wynikało z realizacji zadań w zespołach badawczych (Załącznik 5).

Łączna punktacja mojego dorobku naukowego (MNiSW) wynosi ok. 641 punktów, a po uwzględnieniu korekty związanej ze współautorstwem ok. 455,5 punkt. Podział na poszczególne rodzaje publikacji wraz z uzyskaną punktacją przedstawiłem w Tabeli 1.

Tabela 1. Liczba publikacji punktowanych, po uzyskaniu stopnia doktora (2005-2019)

Wyszczególnienie	Liczba publikacji	Liczba punktów MNiSW bez uwzględnienia współautorstwa	Liczba punktów MNiSW z uwzględnieniem współautorstwa*
Artykuły w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, uwzględnionych w Web of Science („Proceedings papers”)	2	25	25
Artykuły w czasopismach wyszczególnionych przez MNiSW w wykazach innych niż lista A	22	194	176,5
Pozostałe artykuły naukowe, materiały zjazdowe i publikacje popularno-naukowe	61	-	-
Autorstwo monografii w języku polskim	1	20	20
Współautorstwo monografii w języku polskim	3	60	21
Rozdziały w monografiach w języku polskim	10	45	42
Redakcja naukowa monografii w języku polskim	15	67	40
Współautorstwo monografii w języku angielskim	3	75	25
Rozdziały w monografiach w języku angielskim	13	55	45,5
Redakcja naukowa monografii w języku angielskim	21	100	60,5
RAZEM	151	641	455,5

* do korekty związanej ze współautorstwem przyjęto zasadę, że liczba punktów jest dzielona stosownie do procentowego wkładu poszczególnych autorów.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Załącznika 3.

Opublikowane przez mnie prace były wielokrotnie cytowane w wydawnictwach krajowych i zagranicznych. W bazie Google Scholar, według stanu na połowę marca 2019 roku, znajdowało się 429 cytowań moich prac (indeks Hirscha = 10). W bazie Web of Science, przeszukanej na podstawie wszystkich moich publikacji Cited Reference Search, znaleziono 41 cytowań (indeks Hirscha = 2). W bazie Scopus, przeszukanej poprzez opcję Advanced/References, znajduje się 28 cytowań moich prac (indeks Hirscha = 3). W bazie BazEkon zidentyfikowano 48 cytowania, a indeks Hirscha wynosi 2 (Tabela 2).

Tabela 2. Liczba cytowań publikacji*

Wyszczególnienie	Baza			
	Google Scholar	Web of Science Core Collection	Scopus	BazEkon
h-index	11	2	3	2
liczba cytowań	429	41	28	48

*Web of Science Core Collection – wyszukiwanie poprzez opcję Cited Reference Search, Scopus – wyszukiwanie poprzez opcję Advanced/References; stan na 14.03.2019 r.

Źródło: Obliczenia Działu Informacji Naukowej IERiGŻ-PIB.

4.3. Referaty na międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych

Po uzyskaniu stopnia doktora wygłosiłem 40 referatów na międzynarodowych konferencjach naukowych poza granicami kraju (głównie w języku angielskim, a także kilka w języku rosyjskim i francuskim). 11 z nich zostało przygotowanych we współautorstwie. Ponadto wygłosiłem 58 referatów na konferencjach i seminariach naukowych w kraju (6 z nich zostało przygotowanych we współautorstwie). Część konferencji krajowych miała także charakter międzynarodowy. (cz. III, pkt. 4 i 5, Załącznik 3). Brałem także udział w konferencjach, podczas których prowadziłem obrady sesji (ok. 25 razy).

4.4. Udział w krajowych projektach badawczych

Podczas mojej pracy naukowej po uzyskaniu stopnia doktora uczestniczyłem w realizacji następujących projektów badawczych i badawczo-rozwojowych:

- od roku 2005 **kieruję w IERiGŻ-PIB realizacją Programów Wieloletnich**: 2015-2019 „Rolnictwo polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje”; 2011-2014 „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej”; 2005-2009 „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej”. Programy badawcze mają charakter naukowo-badawczy. Wyniki uzyskanych prac są wykorzystywane przez instytucje centralne, zwłaszcza MRiRW, w monitorowaniu kluczowych uwarunkowań społeczno-gospodarczych i instytucjonalnych oraz planowaniu, negocjowaniu, analizie, ocenie i wdrażaniu polityk na rzecz rozwoju polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich oraz wzrostu konkurencyjności polskiego agrobiznesu. Programy Wieloletnie zostały uruchomione w drodze Uchwał Rady Ministrów: Uchwała RM Nr 21/2015 z dnia 10 lutego 2015 r., Uchwała RM Nr 19/2011 z dnia 1 lutego 2011 r oraz Uchwała RM Nr 126/2004 z dnia 18 maja 2004. Łączny budżet programów wieloletnich z lata 2005-2020 przekracza 140 mln zł. Ich wykonanie podlega nadzorowi MRiRW i jest przedmiotem sprawozdania na posiedzeniu Komitetu Stałego Rady Ministrów. W ramach realizacji ww. programów byłem redaktorem lub współredaktorem

- 32 prac o charakterze monografii. Informacja na temat opublikowanych prac PW znajduje się w części (cz. II, pkt. 2, Załącznik nr 5);
- od czerwca 2018 roku uczestniczę w realizacji **projektu badawczo-rozwojowego finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju** z programu GOSPOSTRATEG. Projekt pt. „Platforma Żywnościowa” realizowany jest we współpracy z KOWR (który jest liderem projektu), IBPRS (współwykonawca) oraz MRiRW (instytucja nadzorująca). Zgodnie z harmonogramem realizacja projektu zostanie ukończona do 31.10.2020. Będąc kierownikiem projektu w IERiGŻ-PIB, uczestniczyłem w jego przygotowaniu, oraz realizacji fazy badawczej. Dotychczasowym efektem pracy w Instytucie są trzy raporty tematyczne tj.: Raport nr 1 – Analiza rynku rolno-spożywczego w Polsce wraz z rekomendacjami produktów, które mogą być przedmiotem obrotu handlowego na Platformie Żywnościowej (ss. 433); Raport nr 2 – Wymagania jakościowe i klasyfikacja najbardziej perspektywicznych produktów rolno-spożywczych oferowanych na Platformie Żywnościowej (ss. 222); Raport nr 3 – Analiza funkcjonowania rozwiniętych i nowoczesnych giełd towarowych na świecie, rekomendująca rozwiązania dotyczące zorganizowanego handlu w formule rynku SPOT i rynku terminowego w Polsce (ss. 138). Raporty te, których jestem współautorem, zostały przygotowane przez zespół 32 pracowników. Decyzję o ich upublicznieniu podejmuje KOWR. Projekt znajduje się obecnie w fazie implementacyjnej. Łączny budżet projektu przekracza 11 mln zł;
 - jako jeden z głównych wykonawców brałem w latach 2011-2014 udział w realizacji projektu badawczego finansowanego przez **Narodowe Centrum Nauki** (Nr 2011/01/B/HS4/00654) pt. Makro, mezo i mikroekonomiczna efektywność wspierania inwestycji w gospodarstwach rolnych z wykorzystaniem funduszy Unii Europejskiej. Główny wykonawca: Czubak W., Sadowski A., Wigier M., Mrówczyńska-Kamińska A. Efektem grantu jest m.in. publikacja pt. *Inwestycje w rolnictwie polskim po integracji z Unią Europejską* (Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu).

4.5. Udział w międzynarodowych projektach badawczych

Dzięki pracy naukowej w Instytucie rozwijam i realizuję moje zainteresowania badawcze. Po uzyskaniu stopnia doktora uczestniczyłem w realizacji:

- **dwóch projektów badawczych programu „HORYZONT 2020”**
 - BIOEASTsUP - Advancing Sustainable Circular Bioeconomy in Central and Eastern European countries. W IERiGŻ-PIB pełnię funkcję kierownika projektu. Projekt uzyskał dofinansowanie ze środków UE na okres 2019-2022. Realizowany jest przez konsorcjum składające się z 21 instytucji naukowych i administracji publicznej z 13 krajów. Ogólnym celem badań jest wsparcie wdrażania rozwiązań ekologicznych w 11 krajach Europy Środkowej i Wschodniej (EŚW). W ramach projektu będą rozwijane i upowszechniane informacje na temat biogospodarki, formy współpracy międzyregionalnej oraz na poziomie rolnik-przetwórcy, a także rozwój krajowych strategii biogospodarki. Działania w ramach projektu mają stać się katalizatorem badań, inno-

wacji i wykorzystania potencjału biomasy w gospodarce oraz wspierać rozwój obszarów wiejskich.

- PERCIVE - European cohesion, regional and urban policies and the perceptions of Europe Reflective-3-2015. Jestem członkiem zespołu wykonawców. Projekt finansowany ze środków Unii Europejskiej w latach 2016-2019 realizowany jest przez konsorcjum: włoski University of Bologna – lider projektu, szwedzki University of Gothenburg, rumuński Institute of Agricultural Economics, IERiGŻ-PIB, hiszpański University of Barcelona, brytyjski University of Portsmouth, austriacki University of Economics and Business, włoski BAM Strategie Culturali. Celem prac jest zbadanie występowania oraz wyjaśnienie różnic wewnątrz- i międzyregionalnych dotyczących: doświadczeń i rezultatów wdrażania polityki spójności; świadomości obywateli i przestrzegania wysiłków UE w osiągnięciu spójności. Rezultatem projektu ma być teoria „spójności w różnorodności”, mająca w założeniu dopomóc w określaniu kanałów oddziaływania polityk na tworzenie lokalnego zrozumienia i identyfikacji. Informacje dotyczące bieżących prac dostępne są na stronie projektu: www.perceiveproject.eu
- **udział w realizacji projektów badawczych VI, VII Programu Ramowego (Framework Programmes) UE**
 - IDARI - Integrated Development of Agriculture and Rural Institutions in Central and Eastern Europe 2003-2006; Rezultaty badań dostępne są na stronie: <https://www.nuigalway.ie/research/idari/>
 - AGRIPOLICY - Agro-economic policy analysis of the accession and the candidate states and the countries Western Balkan – CEEC, dwie edycje 2004-2007 oraz 2008-2010; <http://www.europartnersearch.net/agri-policy/>
 - ADVANCED-EVAL - Development and application of advanced quantitative methods to ex-ante and ex-post evaluations of rural development programmes in the EU 2006-2009); <http://www.advanced-eval.eu/> Ocena efektów polityki jest głównym problemem wielu organizacji międzynarodowych, w tym Komisji Europejskiej. Udział w projekcie był dla mnie ważnym doświadczeniem naukowym, wskazującym na możliwości i zasadność wykorzystania interdyscyplinarnego podejścia do modelowania rozwoju obszarów wiejskich.

4.6. Inne osiągnięcia naukowe

Moim osiągnięciem po uzyskaniu stopnia doktora są także:

- **udział w pracach komitetów redakcyjnych i przygotowywanie recenzji** artykułów dla międzynarodowych czasopism:
 - Economics of Agriculture, Belgrade, Serbia,
 - Accounting and Finance Journal, Kijów, Ukraina,
 - Bulgarian Journal of Agricultural Economics and Management, Sofia, Bułgaria
 - Journal of Business and Economics, Academic Star Publishing Company, USA,
- **prace w roli recenzenta dla krajowych czasopism** naukowych:
 - Journal of Agribusiness and Rural Development, Wydawca: Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu,

- Studia Obszarów Wiejskich, Wydawca: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN;
- Zeszyty Naukowe Problemy Rolnictwa Światowego, Wydawca: Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie;
- członkostwo w **Narodowej Fundacji d/s Badań na Ukrainie** (National Research Foundation of Ukraine - NRFU)
- **członkostwo w Radzie Naukowej IERiGŻ-PIB** w latach 2007-2011, 2011-2015, 2015-2017, 2017-2021 oraz przez cały czas członkostwa w Radzie **udział w pracach Komisji** do spraw badań naukowych w Instytucie

5. Krajowa i międzynarodowa działalność organizacyjna, ekspercka, dydaktyczna i wdrożeniowa

5.1. Działalność organizacyjna

Moją wiedzę, doświadczenie i kontakty międzynarodowe wykorzystuję także w działalności organizacyjnej i pracy na rzecz upowszechniania wiedzy i rozwijania nowych aktywności naukowych. Efektem tej pracy są m.in:

- **współorganizacja 39 konferencji międzynarodowych.** Od 2005 roku jako przewodniczący Komitetu Organizacyjnego i członek Komitetu Naukowego uczestniczyłem w organizacji dwudziestu pięciu międzynarodowych konferencji naukowych IERiGŻ-PIB w różnych miejscach w Polsce, jako członek komitetu naukowego współorganizowałem dwanaście Polsko-Bułgarskich konferencji naukowych w Bułgarii oraz dwie Polsko-Ukraińskie konferencje naukowe na Ukrainie. Każda z tych konferencji była finansowana lub współfinansowana ze środków Programów Wieloletnich (tj. „Rolnictwo Polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje”, „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej”, „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej”);
- **udział w przygotowaniu sześciu projektów programu „HORYZONT 2020”** (poza projektem PERCIVE i BIOEASTsUP), były to: DIGITERRA „Complementary Perspectives on Rural Digitisation”; RENEW2050 „Rural Generational Renewal 2050: Understanding the future - Boosting Knowledge and Innovation – Enhancing Rural Governance”; BuMPRE „Business models for modern rural economies”; RUNET „Knowledge Networks in Rural Areas”, a także projektu „Water Challenges for a Changing World (Water JPI) ze środków programu ERA-NET Cofund Action. Pomimo że projekty te nie uzyskały finansowania, jednak praca w międzynarodowych zespołach projektowych przyniosła kolejne doświadczenia. Dzięki współpracy lepiej dostrzegam złożoność problemów rozwoju sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich, skalę heterogeniczności krajów członkowskich UE oraz potrzebę indywidualizmu w działaniach interwencyjnych;

- **udział w przygotowaniu trzech wniosków projektowych w ramach konkursu GO-SPOSTRATEG**, poza projektem „Platforma Żywnościowa”, były to: „Efektywny system doradztwa rolniczego jako instrument realizacji polityki państwa” (we współpracy z Centrum Doradztwa Rolniczego), „Kierunki rozwoju obszarów wiejskich z uwzględnieniem specyfiki województwa mazowieckiego” (we współpracy z Samorządem Województwa Mazowieckiego). Projekty te nie uzyskały finansowania NCBR. Z samorządem woj. mazowieckiego trwają jednak prace projektowe mające na celu przygotowanie i złożenie wniosku do kolejnego konkursu;
- **udział w przygotowaniu projektu SHENG 1 Changes in Agriculture and Rural Areas during the Polish Transformation since 1989 and Chinese Reforms since 1978 w ramach konkursu na polsko-chińskie projekty badawcze Narodowego Centrum Nauki.**

5.2. Działalność ekspercka

Od uzyskaniu stopnia doktora prowadzę intensywną działalność ekspercką, którą wspomagam prace instytucji publicznych. Jej efektem są liczne ekspertyzy, opinie, odpowiedzi na interpe-lacje, współpraca w opracowywaniu dokumentów strategicznych itp., w tym m.in:

- jako główny wykonawca lub współautor uczestniczyłem w przygotowaniu 72 prac o charakterze eksperckim wykonanych na zlecenie organów administracji centralnej, w tym głównie MRiRW, Kancelarii Sejmu i Senatu, MRR, ARiMR (pełna lista prac znajduje się w cz. III. pkt. 10, załącznik 5);
- od 2013 roku uczestniczę jako przedstawiciel IERiGŻ-PIB powołany przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w pracach **Komitetów Monitorujących** Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, a następnie Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020. Od sierpnia 2015 roku jestem członkiem Grupy Zarządzającej Ewaluacją Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020;
- biorę udział w pracach zespołu przy MRiRW opracowującego założenia **Strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa do roku 2020** (z perspektywą do 2030 r.);
- kieruję pracą zespołu ekspertów z IERiGŻ-PIB oraz wszystkich pozostałych instytutów podległych MRiRW opracowujących Diagnozę sytuacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich oraz Analizy SWOT do **Krajowego Planu Strategicznego 2021-2027**, który będzie podstawą przygotowania przyszłego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich;
- uczestniczyłem w pracach grup ekspertów przygotowujących **opracowania dla organizacji międzynarodowych** takich jak Parlament Europejski, Komisja Europejska, FAO, w tym m.in.:
 - w 2018 roku „Evaluation study of the instruments applicable to state aid in the agricultural and forestry sectors and in rural areas” – projekt dotyczył oceny zasadności, sposobu uruchamiania, oraz efektów działań pomocy publicznej uruchamianych w krajach członkowskich UE z powodu wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych, związanych z czynnikami pogodowymi, stanem kłęski żywiolowej, sytuacją epizootyczną, itp. w sektorach rolnym i leśnym. Wynikiem tej pracy jest raport dostępny na stronie: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/evaluation/market-and-income-reports/2019/state-aid-evaluation-final-report_en.pdf

- w 2016 „The Post-Quotas EU Sugar Sector, Evaluation of the Information Policy on the CAP - Case study on the ARD administration in Poland” – celem projektu było zaproponowanie rozwiązań dla instrumentów WPR w sektorze cukru w oparciu o obowiązujące ograniczenia regulacyjne i budżetowe dotyczące WPR. Wskazano również rozwiązania, które mogłyby być wprowadzone po wycofaniu się UE z systemu kwotowania produkcji. Wynikiem tej pracy jest raport dostępny na stronie: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/573446/IPOL_STU\(2016\)573446_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/573446/IPOL_STU(2016)573446_EN.pdf)
- w 2011 roku „The impact of the economic and financial crises on the situation of the agri-food sector in Poland” – celem projektu była ocena skutków światowego kryzysu gospodarczego z lat 2008-2009 i jego wpływu na funkcjonowanie gospodarki żywnościowej w Polsce. Przedmiotem oceny były uwarunkowania makroekonomiczne, inwestycje w sektorze rolno-spożywczym, wpływ kryzysu na gospodarstwa rolne i zakłady przemysłu spożywczego, rynek kredytów, handel zagraniczny oraz ocena efektów działań interwencyjnych i pomocy publicznej. Wynikiem tej pracy jest raport dostępny na stronie: www.fao.org/fileadmin/user_upload/...TP/PolandIAFE_en.pdf
- uczestniczyłem w pracy grup ekspertów zajmujących się **ewaluacją programów pomocy publicznej**. Były to m.in.:
 - *Ocena mid-term Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, wykonywana dla MRiRW. W IERiGŻ-PIB pełniłem rolę członka zespołu wykonawców oraz kierownika zespołu badawczego.
https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-development-previous/2007-2013/docs/countries/mte-rep-pl_pl.pdf
 - *Ocena wpływu funduszy strukturalnych na przekształcenia obszarów wiejskich*, ocena wykonywana na zlecenie MRR. Pełniłem funkcję członka zespołu i kierownika projektu;
 - *Ocena ex-ante Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, wykonywana dla MRiRW. Pełniłem funkcję członek zespołu;
 - *Ocena ex-post Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006*, wykonywana dla MRiRW. Pełniłem funkcję członka zespołu wykonawców
https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-development-previous/2000-2006/docs/countries/pl/ex_post_pl.pdf
 - *Ocena ex-post programu SAPARD*, wykonywana dla MRiRW. Pełniłem funkcję członka zespołu wykonawców.

5.3. Działalność dydaktyczna i popularyzatorska

Moją wiedzę staram się także wykorzystywać w pracy dydaktycznej i popularyzatorskiej. Poza przedstawioną w pkt. 4.3. aktywnością podczas konferencji i seminariów, moim osiągnięciem są także wykłady dla studentów i praktyków, w tym m.in.:

- od 2015 roku na zaproszenie władz Bucharest University of Economic Study w Rumunii prowadzę okazjonalnie **zajęcia dydaktyczne dla studentów** dotyczące problematyki wspólnej polityki rolnej i polityki rozwoju obszarów;

- w okresie styczeń-marzec 2017 roku przygotowałem i przeprowadziłem **cykl wykładów dla rolników** w ramach projektu Agro Akademii organizowanego przez Bank Gospodarki Żywnościowej;
- w czerwcu 2016 roku przygotowałem i wygłosiłem **cykl wykładów dla członków korpusu administracyjnego** w Academy of Public Administration w Kazachstanie na temat organizacji, programowania i realizacji polityki rolnej, polityki regionalnej i polityki spójności w UE;
- w listopadzie 2015 roku przygotowałem i wygłosiłem **cykl wykładów dla pracowników administracji rządowej** Republiki Mołdawii na temat efektów realizacji wspólnej polityki rolnej i polityki rozwoju obszarów w Polsce;

Udzielałem także wywiadów dla mediów radiowych i telewizyjnych.

5.4. Działalność wdrożeniowa

Prowadzona przeze mnie **działalność wdrożeniowa jest przede wszystkim związana z działalnością ekspercką**. Wyniki tych opracowań są wykorzystywane przez zleceniodawców do celów decyzyjnych i aplikacyjnych. Wynikający wprost z regulaminu konkursu, charakter wdrożeniowy, ma kierowany przeze mnie z ramienia Instytutu projekt **„Platforma Żywnościowa”** finansowany przez NCBiR z programu GOSPOSTRATEG. Jego celem jest wypracowanie rozwiązań oraz **pilotażowe uruchomienie elektronicznej platformy obrotu surowcami rolnymi i rolno-spożywczymi**. Od listopada 2016-2019 uczestniczyłem także jako członek zespołu w konkursie i przygotowaniu dla MRiRW opracowań pt.: „Zapotrzebowanie na usługi doradcze” w ramach poddziałania „Wsparcie dla korzystających z usług doradczych” (ss. 115), „Ocena zapotrzebowania obszarów wiejskich w niezbędną rozbudowę sieci kanalizacyjnej i oczyszczalnie ścieków” (ss. 104), „Koncepcja przygotowania programu wieloletniego wspierającego realizację zadań inwestycyjnych w zakresie zaopatrzenia w wodę na obszarach wiejskich” (ss. 85). Opracowania zostały przygotowane na potrzeby uruchomienia programów mających wspierać rozwój obszarów wiejskich.

6. Inne informacje

Znajomość trzech języków obcych (francuskiego, angielskiego i rosyjskiego) umożliwia mi podjęcie szerokiej współpracy międzynarodowej dotyczącej badań naukowych i pracy eksperckiej, udział w wielu międzynarodowych konferencjach naukowych, współudział w realizacji projektów naukowo-badawczych czy koordynację organizacji licznych konferencji naukowych m.in. Programu Wieloletniego IERiGŻ-PIB i ERDN.

Do moich osiągnięć naukowych zaliczam **ukończenie stażu organizowanego przez Departament Stanu w USA oraz ukończenie dwóch szkoleń zagranicznych dotyczących funduszy strukturalnych** zorganizowanych przez European Institute of Public Administration. W 2011 roku uczestniczyłem w programie „*U.S. Agriculture Trade and Food Safety*” w ramach programu „International Visitor Leadership”, który przybliżył mi globalny kontekst polityki USA w obszarze rolnictwa, handlu i bezpieczeństwa żywności oraz rozwoju zrów-

noważonego. W trakcie pobytu zapoznałem się z metodami programowania polityki rolnej na szczeblu federalnym, regionalnym i lokalnym, poznałem kompleksowość odniesień do aspektów politycznych, społecznych, środowiskowych i ekonomicznych. Uzyskałem także wiedzę na temat funkcjonowania rynków rolnych, sytuacji obszarów wiejskich, drogi produktów rolnych od gospodarstwa rolnego do „stołu” i na rynki międzynarodowe oraz zapoznałem się z podstawowymi metodami pomiaru efektów polityki rolnej. Zdobyte doświadczenia umożliwiły mi późniejsze odniesienia i porównania polityki krajowej i europejskiej z kontekstem globalnym i zainspirowały do zwrócenia uwagi w prowadzonych przez mnie badaniach na problematykę wielopłaszczyznowej oceny efektów polityki rolnej. Z kolei ukończone w 2007 roku w Holandii dwa szkolenia z zakresu zarządzania finansami UE oraz ewaluacji funduszy strukturalnych („Basic Introduction to Evaluation and Indicators for EU Structural Funds” „Evaluation and Monitoring of EU Structural Funds”) rozszerzyły moją wiedzę na temat metod wykorzystywanych w ocenie efektów rzeczowych i finansowych pomocy publicznej w sektorze rolnym. Doświadczenia wynikające z odbytego stażu i szkoleń oraz własne z pracy w zespołach ewaluacyjnych zainspirowały mnie do prowadzenia pogłębionych badań w zakresie oceny alokacyjnych efektów polityki rolnej.

Moim osiągnięciem jest aktywny udział w pracach założycielskich i powołaniu do istnienia w 2002 r. **Europejskiej Sieci Rozwoju Obszarów Wiejskich** (European Rural Development Network ERDN) z siedzibą w IERiGŻ-PIB. Sieć jest forum wymiany idei i doświadczeń badawczych oraz platformą współpracy polskich i europejskich instytucji naukowych w zakresie rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa. W ramach dotychczasowej działalności współpracowałem przy organizacji kilku międzynarodowych konferencji naukowych oraz publikacji monografii ERDN poruszających najbardziej aktualne problemy przemian strukturalnych wsi i rolnictwa w państwach europejskich. Obecnie pełnię funkcję członka zarządu ERDN.

Na zaproszenie Uniwersytetu w Veronie zostałem powołany w 2018 roku na **członka rady doradczej** projektu naukowego SUSCHOICE „Towards Sustainable Food and Drink Choices among European Young Adults: Drivers, Barriers and Strategical Implications” finansowanego ze środków ERA-Net SUSFOOD2. Projekt realizowany jest przez konsorcjum naukowe w składzie: University of Verona, IT-UNIVR, Western Norway University of Applied Sciences (NO-HVL), The Bucharest University of Economic Studies (RO-ASE), GeisenheimUniversity (DE-HSG), University of Lund (SE-LUND). Projekt podejmuje tematykę zrównoważonego rozwoju w kontekście indywidualnej diety, rosnącego zapotrzebowania na wysoko przetworzone posiłki, rosnącego marnotrawstwa żywności, niezrównoważonych praktyk rolniczych i wydłużających się łańcuchów dostaw żywności.

Maciek Wigier